

מלאכת מחשבת

דיון לעומק בנושאים עיוניים ~ רעיונות והערות ~ בפרשת השבוע

פרשת השבוע "זיקהל פקודי" (ובו ה' עניינים בביאור הפרשה ופרק "נחשבה")

"מתוך ההפיכה" (סיפור היסטורי מפעים מהעבר הלא רחוק)

פרק נ"ח "חיים שלום לא שועה לאזהרות"

את האפשרות לחלק כמו ביו"ט ששם התורה חילקה להדיא, אבל שבת חמורה טפי מיו"ט שכבר נאמר בה שבת שבתון ואילו ביו"ט נאמר רק שבתון, לפיכך נראה שרש"י שלכך לא נחת לפרש כדרך הרמב"ן שכוונת הפסוק לאסור מלאכת אוכל נפש.

(וצ"ע קצת, דלדברי המכילתא לכאורה לא נוכל ללמוד מהפסוק רק את איסור מלאכת אוכל נפש, ומניין לדרוש גם כדברי הגמ' בשבת דהפסוק אתי לחילוק מלאכות? והרמב"ן עצמו לאחר שהביא דרשת המכילתא הביא גם את פלוגתת ר' נתן ור' יוסי שנוכרת בגמ' בשבת ורמז שם כי בלאו הכי נאמר לא תעשה כל מלאכה וזה כולל את כל המלאכות ומהיכי תיתי להוציא את מלאכת הבערה, ואף שלדברי המכילתא עצמה מצינו צד לומר שהבערה הוצרכה בפני עצמה כי הו"י ס"ד להתירה לאחר שלא נאמר כאן כבעשרת הדברות לא תעשה כל מלאכה אלא לא תעשה מלאכה, הרי לנו שאף הרמב"ן עצמו רומז בזה כי דרשה זו אינה עולה בקנה אחד עם דרשת המכילתא. ואולי אלו תרי תנאי אליבא דר' נתן. וצ"ע ולא ראיתי מישהו שעורר בעניין).

ולפי דברי ר' יוסי שהבערה ללאו יצאת נראה שאין הוא בגדר ט"ל המלאכות, שהרי אין מתחייבים על זדונו מיתה, ותחת אב מלאכה הבערה הוא מכניס לחשבון אבות את מלאכת רושם דהו"י אב מלאכה לבד כותב, והכי איתא בשבת (דף ק"ג ע"א) במשנה. וחילוק מלאכות לומד הוא מהפסוק של ועשה אחת מהנה, כדאיתא בשבת (דף ע"ב ע"א).

ובעניין מה שלחלק יצאת, איכא בזה שני פירושים ברש"י, דבמס' יבמות (דף ו' ע"ב ד"ה לחלק) פירש דאלמלא שהפסוק יוצא לחלק, הייתי אומר שלא יתחייב בסקילה עד שיעשה את כל ט"ל המלאכות לפיכך יצאה הבערה מן הכלל, לומר שחייב על כל אחת מהן בפני עצמה (ומה שידעו שמקושש חייב מיתה אף שחילל במלאכה אחת הוא אחר הלימוד), ברם ברש"י פסחים (דף ה' ע"ב ד"ה ושי"מ) פירש דהבערה לחלק יצאה ובא להורות שלא נאמר שהעושה ארבעה וחמישה אבות מלאכה בשוגג אינו חייב אלא חטאת אחת קמ"ל שחייב על כל אחת ואחת בפני עצמו, וכבר עמד בזה הרא"מ ז"ל.

א) מומר למלאכה אחת בצנעה האם הו"י מומר לכל מלאכות שבת?

איתא בפרשה (פ"ר ל"ה פס' ג') "לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת". ובפרש"י ז"ל: "יש מרבתינו אומרים הבערה ללאו יצאת, ויש אומרים לחלק יצאת.

ודבריו מיוסדים על הגמ' במס' שבת דף (ע"ב ע"א) "תניא ר' נתן אומר, לא תבערו אש בכל מושבותיכם ביום השבת, מה ת"ל? לפי שנאמר "ויקהל משה את כל עדת ישראל אלה הדברים וגו' ששת ימים תעשה מלאכה, דברים הדברים אלה הדברים, אלו שלושים ותשע מלאכות שנאמרו למשה בסיני. יכול עשאן כולן בהעלם אחד, אינו חייב אלא אחת? ת"ל בחרש ובקציר תשבות. ועדיין אני אומר, על חרישה ועל קצירה חייב שתיים ועל כולן אינו חייב אלא אחת? ת"ל לא תבערו אש, הבערה בכלל הייתה ולמה יצאת? להקיש אליה ולומר לך, מה הבערה שהיא אב מלאכה וחייבים עליה בפני עצמה, אף כל שהוא אב מלאכה חייבים עליה בפני עצמה. עוד תניא נשנית שם, הבערה ללאו יצאת, דברי ר' יוסי, ר' נתן אומר לחלק יצאת ועו"י"ש היטב.

נראה מדברי רש"י שפירש את הפסוק ע"י הבאת פלוגתת תנאים אם הבערה ללאו יצאת או לחלק יצאת, דאינו דורש זאת כפי הרמב"ן ז"ל שבריש דבריו מבאר את הפסוק בעניין אחר, וז"ל "עניין הכתוב הזה ודאי לאסור בשבת גם מלאכת אוכל נפש, כי אמר "כל העושה בו מלאכה יומת" ופירש שלא יבערו גם אש לאפות בו לחם ולבשל בשר. כי האש צורך כל מאכל, והוצרך לומר כן, מפני שלא אמר "העושה בו כל מלאכה" כאשר אמר בעשרת הדברות "לא תעשה כל מלאכה" ואמר 'מלאכה' סתם. והיה אפשר שנוציא מן הכלל מלאכת אוכל נפש, כי כן נאמר בחג המצות 'לא תעשה מלאכה' ואין אוכל נפש בכללו, ולכך הזכיר בפירוש שאף אוכל נפש אסור בו (ויעוין שם שהביא מדרש מהמכילתא בשם ר' נתן ואכמ"ל).

ברם רש"י שנמנע מהביא את דברי המכילתא נראה כביכול שלא היה לו כל צד להתיר מלאכת אוכל נפש, אחר שכבר פירש בעשרת הדברות לא תעשה כל מלאכה ודברים שנתפרשו כבר במקום אחד שוללים

מידיעתו, ולפיכך אם שגג באכילת דם אף שהוא מזיד לגבי איסור חלב שפיר יכול להביא חטאת על הדם.

אולם כל זה נאמר רק לעניין כל איסורי התורה, דמומר לאיסור אחד אינו נחשב למומר לכל התורה כולה, לפיכך שפיר יכול הוא להביא חטאת על שגגתו, אבל אם חלילה וחס יזיד לחלל את השבת בפרהסיא בכה"ג הוי מומר לכל התורה כולה כעובד ע"ז, הלכך אם הזיד לחלל את השבת בפרהסיא באחד מלי"ט המלאכות הוי מומר לכל התורה כולה ושוב אינו יכול להביא חטאת על אף חטא שיעשה בשוגג כיון שחסר לו בפרט שצריך להיות שב מידיעתו. ברם כל זה נאמר רק לגבי מומר לחלל את השבת בפרהסיא, ברם אם הוא מומר לחלל את השבת בצנעה אינו נעשה מומר לכל התורה ובכה"ג הוי מומר רק לחטא שלו בלבד, ואם הוא מזיד לחלל שבת בצנעה וזהיר לא לאכול חלב ודם אם שגג ואכל חלב או דם בשוגג, עדיין הוא בגדר שב מידיעתו ויכול להביא חטאת על שגגתו.

ונסתפק ב"כנפי יונה" במקרה שהוא מזיד לחלל את השבת במלאכה אחת בצנעה כגון באיסור בורר אבל זהיר הוא בכל יתר המלאכות של שבת שלא לחלל כלל, ושגג באחת ממלאכות שבת האם יחשב לעניין זה כשב מידיעתו, דכפי שלעניין חלב ודם הוי נחשב שב מידיעתו, יש להחשיבו כן לגבי יתר מלאכות שבת, דהרי הוה כל הנהו מחולקים ללאוין נפרדים לעניין מניין החטאות ואין הן נחשבות לעבירה אחת, אי"כ יש לומר כן גם לעניין דין שב מידיעתו, דכל ט"ל המלאכות הן ל"ט לאוין נפרדים ואין חסרון שב מידיעתו במלאכה אחת נוגע לעניין המלאכות האחרות, או דילמא נאמר זאת רק לעניין חילוק חטאות, דהם נחשבים כלאוין נפרדים אבל בחפצא הוי עון שבת רק עוון אחד ולפיכך אף שלמדנו כעת מהפסוקים דאיכא חילוק חטאות אבל לעניין זה חשיב הכל לאו אחד ולא יחשב כשב מידיעתו ולא יוכל להביא חטאת על מלאכה אחרת רק אם בכל ל"ט מלאכות הוי זהיר ורק עתה שגג באחת המלאכות ויש לעיין בעניין.

והנה מצינו בתוס' רי"ד (שבת דף קל"ח) שביאר העניין שצריך להתרות כל אב מלאכה בשמה ולא סגי להתרות בעצם הלאו של שבת, דכיון שהבערה לחלק יצאת, הרי זה נחשב כאילו נכתב לאו בכל מלאכה בנפרד, והוי ליה כמו חלב ודם, דכפי שבחלב ודם צריכים להתרות בחלב משום עצמו ובדם משום עצמו ואי אפשר להתרות באיסור הכללי שאסרה התורה לאכול מאכלות אסורות, הכי נמי לעניין שבת, דכאילו נאמר בכל אחד ואחד ממלאכות שבת לאו, כמו שנאמר לא תבערו אש ביום השבת, לא תחרשו ביום השבת, לא תזרעו ביום השבת וכו', נראה לכאורה היה לומר לפי זה, דלמ"ד הבערה לחלק יצאת הוה שמות נפרדים לחלוטין, ולפי זה אם הזיד במלאכה אחת לעשותה בצנעה לא נעשה מומר לעניין יתר המלאכות של שבת, וחשיב שפיר שב מידיעתו לכל יתר המלאכות ודו"ק היטב.

גם תמוה שלא אמר עד שיעבור על כל ט"ל מלאכות רק אמר שגם אם עבר על ד' והי' חטאות יתחייב אחת, משמע מינה דאם עבר רק על אחת מהן יתחייב עכ"פ חטאת אחת, אלא שלא יהיו בזה חילוקי חטאות, דומיא דאכל חלב וחלב בהעלם אחד דחייב רק אחת? ואפשר דבזה אין כל סתירה, דשניהם אמת. דלעניין חיוב מיתה אפשר דלא נחשב העובר במזיד ובהתראה שחילל את השבת לעניין חיוב סקילה עד שיעבור על כל ל"ט המלאכות כיון שהכל הם רק פרטים בשבת, ושמא צריכים להתרות בו על הכל, והוי ס"ד דלא נוכל לחייבו מיתה עד שיזיד בכל הפרטים. אבל לעניין חיוב חטאות הוי אמינא דיתחייב חטאת לכפרה גם אם עבר על לאו אחד, רק שלא יהיה חילוקי חטאות להיחשב כאוכל חלב ודם, דאין אלו שתי שמות נפרדים אלא שם שבת אחד הוא לגבי כל המלאכות, והרי הוא כאוכל פעמיים חלב בהעלם אחד, שאינו מתחייב רק חטאת אחת, קמ"ל מהפסוק שהן שתי שמות מחולקים כחלב ודם, וברא"מ האריך בזה הרבה יעו"ש.

(והידוש עצום העלה ב"כנפי יונה" מדיוק דברי רש"י דף ע"א עמ' א' בד"ה חלב וחלב שני זיתים והפסיק ביניהם יותר מכדי אכילת פרס דהוה שתי אכילות" משמע מדברי רש"י ז"ל דכל החילוק הוא משום ששהה באכילה יותר מכדי אכילת פרס, לפיכך נחשבים שתי זיתים אלו כשתי אכילות, אבל אם היה אוכל את שתי הזיתים בתוך כדי אכילת פרס, אף על פי שהיה זה בשתי העלמות, נחשבים היו שתי הזיתים כאכילה אחת, ומשום דיש כאן צירוף של אכילה בתוך כדי פרס שמחבר את שתי הזיתים לאחד, ולכאורה הוא פלא שהרי אכל שתי זיתים והיו כאן שתי העלמות ומה אכפת לן שהיה זה בתוך כדי אכילת פרס, מכל מקום היה צריך שיתחלק לשנים שהרי יש כאן שני שיעורים וגם שתי העלמות, ואפילו הכי צירוף זה של תוך כדי אכילת פרס הופך אותם לכזית אחד, וזה לכאורה חידוש עצום בדין צירוף אכילה ויש לעיין בזה הרבה).

והנה כבר יסדה הגמ' במס' הוריות (דף י"א ע"א) בדין חיוב חטאת דאי אפשר להתחייב חטאת רק באופן שלגבי החטא ההוא נחשב הוא כ"שב מידיעתו" כלומר רק בגוונא שאדם אכל בשוגג חלב כסבור שהוא שומן או שלא ידע שהתורה אסרה חלב באכילה, דאם היה יודע הדין לא היה עושה את האיסור, בכה"ג נחשב הוא כשב מידיעתו. דהיינו ברור לנו שכל סיבת המכשול הייתה בשל שגגתו בדין או במעשה, אבל היכא ששגג רק במעשה, שלא ידע שזה חלב אבל אם היה יודע שהוא חלב גם היה אוכלו, בכה"ג אין הוא יכול להביא חטאת, שמה אכפת לן שלא אכל כעת את החלב במזיד, מכל מקום אין הוא נחשב כשב מידיעתו, כי גם אם היה יודע שחתיכה זו היא חלב היה אוכלה, נמצא שהוא מזיד למרות אי ידיעתו. מאידך אם למשל יהיה מומר לאכול חלב אבל זהיר יהיה באיסור של דם למ"ד מומר לדבר אחד אינו מומר לכל התורה כולה, אף אם יאכל במזיד חלב, עם כל זאת לגבי איסור דם נחשב הוא כשב

החשבון של הגבייה, שמשנה רבינו מראה לכל כלל ישראל כי כל הכסף שנגבה נעשה בו כל המטרות ועל כל פרט ופרט הראה להם את החשבון ולזה בכלל לא היו צריכים את איתמר. וכבר עמד בזה מרן הגרי"ז הלוי ז"ע.

עוד תמה בזה הרמב"ן ז"ל, מפני מה לא הביאו את מינוי אלעזר שהייתה עבודתו נכבדת יותר ומן הראוי היה להקדים את כל מה שעשו בארון הכפורת המנורה והשולחן שהם העבודות שנמסרו לאלעזר והן נכבדות יותר וצ"ב רב בעניין.

וב"אור החמה" (לגאון הקדוש רבי זונדל קרויזר זצוק"ל) ביאר דלשון פקודת הוא תיאור מעשה שאדם מצוה על אחרים לעשות כך וכך אבל הוא עצמו אינו שותף בעצם העניין, לפיכך גבי אלעזר שנאמר בו ופקודת אלעזר שמן המאור וגוי שהוא עצמו היה נושא אותם כיתר אחיו, לפיכך לא מתאים בזה לשון פקודה, כפי שנאמר גבי איתמר, לפיכך כאן שהפרשה כאן מדברת כולה על עניין פקידה וכל עבודת המשכן מתוארת בעניין זה, טפי מתאים לומר פקודת איתמר מאשר פקודת אלעזר, ברם כ"ז יישב את קושית הרמב"ן, ברם עדיין קושית מרן הגרי"ז ז"ע במקומה עומדת, דמה עניין עבודת איתמר לכאן שכולה התחדשה רק בחומש הפקודים לנושא הפרשה שמספר רק על עניין החשבון ומה השייכות בזה לפקידת איתמר שלא שייכת לזה כלל שהרי פקידה זו שייכת לעניין גזברות?

ומו"ר מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל הכ"מ הביא בזה ביאור ממרן הגרי"ז ז"ע, דנראה דמלבד שהיה לבצלאל תפקיד של "עושה מלאכה" נמנה גם להיות גזבר של המשכן, והכי נראה לדקדק בדברי התרגום אונקלוס לעיל (פ"ר ל"ה פס' ל') שמתרגם את הפסוק "ויאמר משה אל בני ישראל ראו קרא ה' בשם בצלאל בן אורי בן חור למטה יהודה" ובתרגום "ויאמר משה לבני ישראל חזו דרבי ה' בשום בצלאל בר אורי בר חור לשבטא דיהודה". ולשון רבי מורה שעלה בצלאל לגדולה. ומהי הגדולה? (דנראה דזה שנעשה אחד מחכמי לב אינו מינוי שהרי לא היה רק הוא לבדו בזה אלא היו חכמי לב וכאן לא נחשב רק בצלאל? אלא ודאי שהיה לו מינוי מלבד מה שהיה חכם לב) ונראה דהגדולה שקיבל שנעשה כגזבר של ההקדש. ובזה נבין את המשך הפסוקים בפרשה שמנו מיד לאחר מיכן את התרומות, כל הזהב העשוי למלאכה תשע ועשרים ככר וכסף פקודי העדה מאה ככר ואלף ושבע מאות וחמישה ושבעים וגוי. דעתה נעשה מניין חשבון כל התרומות, וזו הייתה פקודת המשכן.

ברם יש לתמוה בזה דאיתא בגמ' בב"ב (דף ט' ע"א) "אין מחשבין בצדקה עם גבאי צדקה ולא בהקדש עם הגזברין, ואע"פ שאין ראיה לדבר, זכר לדבר, שנאמר ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמונה הם עושים". עוד איתא התם "אמר ר' אלעזר, אע"פ שיש לו לאדם גזבר

ואם הדיוק הוא נכון. יש לדון עוד בדבר מחודש ביותר, מה הדין לעניין אב ותולדה דידיה, אם הוא מזיד לעבור בצנעה על איזו תולדה אבל באב עצמו הוא זהיר להפליא, כגון זומר שהוי תולדת נוטע (שבת ע"ג ע"ב) והוא מזיד בצנעה לעשות את מלאכת זמירה אבל זהיר מאד במלאכת נוטע, ושגג עתה בנטיעה אם יחשב כשב מידיעתו כיון שהוא מזיד בצנעה במלאכת זמירה.

והנה מצינו שיטת ר' אליעזר (שבת דף ע"ה ע"ב ב"ק דף ב' ע"א) שמחייב על תולדה במקום אב שתי חטאות כאילו עשה שתי מלאכות שונות, ונראה לפי זה דאליבא דר' אליעזר הוה כמו שני חטאים נפרדים. והכי איתא בחידושי הרמב"ן בריש פ"ר הזורק ובשיטמ"ק ריש ב"ק בשם תוס' שאנץ, דלשיטת ר' אליעזר אי אפשר להתרות התולדה בשם האב כפי שמצינו אליבא דרבנן דפליגי עליה, דלשיטתו הוה כעין מלאכות נפרדות לחלוטין, ולדידיה צריכים להתרות כל תולדה בשם עצמה. א"כ אליבא דר' אליעזר יש מקום לומר אם ההנחה הראשונה היא אמת (שהיזיד במלאכה אחת לא פוגע בדין שב מידיעתו כלפי מלאכה אחרת) דאם היזיד בתולדה עדיין אינו נעשה מזיד לגבי האב כי היא מלאכה אחרת בכלל.

והוא הדין אם יזיד על האב יש מקום לומר כלפי התולדה עדיין יחשב כשב מידיעתו (ברם זה יהיה תמוה, דאם כן לגבי איזה עניין יחשב כתולדה והרי אליבא דידיה בכל עניין הוא מחולק, א"כ מה לו להיחשב כתולדה, אם לא שלכל הפחות לעניין זה שאם היזיד על האב יחשב כמוזיד לגבי התולדה וצ"ב).

אולם אפשר שאף אליבא דרבנן דפליגי עליה דר' אליעזר וס"ל דאפשר להתרות התולדה בשם האב, מכל מקום יש להסתפק אם הוא מזיד לעבור בצנעה לגבי התולדה ונזהר על האב שלא לעבור עליו בשום עניין אם יחשב כמוזיד לגבי האב, דאם אמנם התולדה היא ענף של האב וודאי שאם הוא מזיד על האב נעשה גם מזיד על התולדה, אבל האב עצמו אינו חלק מן התולדה וכפי שאי אפשר להתרות את האב משום התולדה, כי האב כלפי התולדה הוי דבר נפרד שאינו תלוי בו כלל ולפיכך אי אפשר להתרות משמו, כך יש מקום להסתפק, דאם הוא נזהר על האב ורק מזיד על התולדה שלא יעשה מזיד על האב ועדיין יש להחשיבו כשב מידיעתו, ויש לעיין בדבר הזה היטב.

(ב) למה הוזכר איתמר בעת פירוט הגבייה?

איתא בפרשה (פ"ר ל"ח פס' כ"א) "אלה פקודי המשכן משכן בהעדות אשר פוקד על פי משה עבודת הלויים ביד איתמר בן אהרן הכהן".

ובפרש"י: ביד איתמר, הוא היה פקיד עליהם לכל בית אב עבודה שעליו. ודבריו צריכים עיון רב, וכי איזו עבודת הלויים הייתה כאן, והלא רק בספר חומש הפקודים (במודבר) נאמרו כל עבודת הלויים ובו סופר על מינוי איתמר על הלויים, אבל כאן הייתה עשיית

שהיה משה גזבר לעצמו וכאן אתה אומר אין ממנין פחות מבי? אלא אע"פ שהיה משה גזבר לעצמו הוא קורא לאחרים ומחשב על ידיהם, שנאמר אלה פקודי המשכן אשר פקד משה אין כתיב כאן, אלא אשר פקד ע"פ משה ביד איתמר". הרי לנו שמשה הוא היה הגזבר ואיתמר היה השני, כדי שלא תהיה שררה על הציבור בפחות משניים? עוד יש לתמוה, דאם משה רבינו עצמו היה גזבר למה כשהגיע ליד משה רבינו עשה חשבון והרי ברגע שמגיע ליד גזבר כבר אין מחשבים אחריו רק קודם לכן?

ועוד יש לתמוה, דהנה ב"דעת זקנים" ובפירוש הרא"ש מביאים מדרש וז"ל "משכן העדות, שהוא עדות לאומות העולם שנתרצה הקב"ה על מעשה העגל ששכינה שורה שם. דבר אחר שהיה עדות למשה, כי בשעה שחשדוהו שגנב שקלים ממלאכת המשכן, אמר להם משה, רוצה אני שיהא המשכן עדות, וחזרו ומנו ומצאו שהושמו בוין לעמודים, ודריש ליה מ"והמלאכה היתה דים", קח ראשי תיבות ויעלו ט"ו ווין. כלומר ט"ו יותר, ומיד נתן משה ט"ו שבחות להקב"ה, והן בישתבח שיר ושבחה, וכנגדן ט"ו בברוך שאמר, וכנגדן ט"ו ווין באמת ויציב" יעוי"ש. הרי לנו שחקרו אחרי משה רבינו וחשדוהו אף ע"ג שהיה גזבר והרי אין מחשבין בצדקה עם הגזברין? ושמה מדרש זה חלוק על המדרש שאומר שמשה גזבר היה רק בצלאל אבל משה רבינו עצמו לא היה גזבר ולפיכך חשדוהו.

ולהשלמת העניין: בשיעורי מרן הגרמ"ד הלוי זצוק"ל הכ"מ מביא ממרן הגר"י ז"ע. כתיב "ויקח יהודע הכהן ארון אחד ויקוב חור בדלתו ויתן אותו אצל המזבח מימין בבוא איש בית ה' ונתנו שמה הכהנים שומרי הסף את הכסף וגו'".

וצ"ע בדברי הפסוק: (א) למה נתנו שם הכהנים את הכסף ולא המביאים בעצמם? (ב) למה הניח את הארון הזה אצל המזבח שהוא מקום הילוך הכהנים ולא בפתח הבית שיוכלו ליתן את התרומה תיכף בעת כניסתם?

וביאר בזה מרן ז"ע, דחלוק דין הקדש בדק הבית מערכין, הקדש בדק הבית בשעה שמקדישים אותו הוא נעשה ברשות הקדש, כי אמירתו לגבוה כמסירתו להדיוט, אבל בערכין הדין שאינם קדושים עד שיבואו ליד גזבר. ואיתא בגמ' בחולין (דף קל"ט ע"ב) וכן הוא ברמב"ם (פ"ג מערכין הל' י"ג) דהנודר חייב באחריותו עד שיבואו ליד גזבר.

ולפי"ז יש לומר, דכסף זה שנתנו ישראל היה כסף ערכין, וראיה לדבר, שהרי נאמר בפסוק 'כסף נפשות ערכו' א"כ הוי הכסף חולין עד שיבוא ליד גזבר. ואם יתנו המביאים עצמם את הכסף בקופה של ההקדש עדיין אין זה נחשב כבא ליד גזבר שהרי אין חצר להקדש. כדאיתא בגמ' בב"ב (דף ע"ט ע"א) אין מועלין במים שבאו בבור של הקדש משום דאין חצר קונה

נאמן בתוך ביתו יצור וימנה (ובפרש"י, יצור וימנה הכסף שהוא מוסר בידו, ואע"פ שאינו בא עמו לחשבון לאחר מיכן, יצור וימנה, שנאמר ויצורו וימנו וגו', והדר ונתנו את הכסף המתוכן המנוי על ידי עושי המלאכה).

והדברים צ"ב, אם לא עושים איתם חשבון כי הם נאמנים שלא שלחו את ידם בממון, למה צריכים למנות לפני כן? ברם נראים הדברים, בפירוש הפסוקים דבמלכים (ב' י"ב) בפסוק אחד נאמר "ולא יחשבו את האנשים אשר יתנו את הכסף על ידם לתת לעושי המלאכה כי באמנה הם עושים", הרי לנו שאין לחשוד כלל את עושי המלאכה כי הם אנשים ישרים מאד ומהיכי תיתי לחשדם ששלחו יד במלאכתם, אך מאידך כתוב שם פסוק שני "ויצורו וימנו את הכסף הנמצא בית ה' ונתנו את הכסף המתוכן על ידי עושי המלאכה" משמע שכן מנו מלכתחילה את הכסף? והדברים צ"ב, ועמדו בזה חז"ל וחידשו בזה שני דינים: דין אחד שאין מתחשבים עם הגזברים וגבאי הצדקה, כי הם אנשי אמנה וחלילה וחס לחשדם ששלחו ידם בכספי הקדש, אבל מאידך, יש דין נוסף, לפני שמוסרים את הכסף ליד הגזברים צריכים למנות את הכסף (כדי שיהיה לו חשבון על הדבר, וזו הלכה נפרדת שצריכים לדעת חשבון הכספים שנגבו).

לפי זה יש לומר כשנתנו את כל כסף התרומות ליד בצלאל צרו ומנו את הכסף כפי המפורש כאן בפסוקים, אבל לאחר מיכן שעשו את המלאכה לא ביקשו מבצלאל כל חשבון לדעת להיכן הלכה כל תרומה משום שיש דין בגזברים שאין מתחשבים עמם, משום שבאמונה הם עושים.

ברם כל זה הוא דין בגזבר הקדש אבל לא בסתם עושי מלאכה שאותם מותר לחשוד ולעקוב אחריהם. לפי זה יש לומר דמה שאמרו כאן ביד איתמר בן אהרן הכהן אינו שייך לעצם פקודת המשכן כאן, שהרי עוד לא הייתה שייכת אליו כלל, רק כשיגיע הציווי בפועל, רק באו לומר כעת כפי שלגבי איתמר היה מינוי על הלויים, כך גם כאן היה מינוי של בצלאל והוא נתמנה על מלאכת המשכן והיה לו גם תפקיד גזבר. לפיכך היה את הדין שמונים וצרים לפני שמוסרים לידו את הכסף למלאכה, ושוב אין מבקשים מידו חשבון. עכתי"ד מו"ר הגרמ"ד הלוי זצוק"ל הכ"מ, בשם מרן הגר"י ז"ע.

ברם הדברים צ"ע רב, דלפי זה נראה דכל המניין שנעשה כאן לא היה כדי למנוע חשד רק זוהי הלכה שלפני שמוסרים לבצלאל לקראת עשית המלאכה צריכים לעשות מניין, שכן כך הדין שבטרם שמוסרים ליד הגזבר עושים מניין, אבל לאחר שימסרו לידו שוב לא יעשו מניין כי אין מתחשבים עם גזבר.

ברם בדברי המדרש רבה נראה שמה עצמו הוא היה גזבר, דז"ל המדרש, דבר אחר, איש אמונות זה משה שנעשה גזבר על מלאכת המשכן, שנו רבותינו אין ממנין שררה על הציבור בממון פחות משנים והרי אתה מוצא

כתיב בראשית ברא אלהים וגו' וכתוב נוטה שמים כיריעה ובמשכן כתיב ועשית יריעות עזים לאוהל על המשכן וגו', כתיב בשני יהי רקיע ויהי מבדיל וגו' ובמשכן כתיב והבדילה הפרוכת לכם, בשלישי יקוו המים מתחת השמים ובמשכן ועשית כיור נחושת וכנו נחושת לרחצה וגו', ברביעי יהי מאורות ברקיע השמים ובמשכן ועשית מנורת זהב טהור וגו', בחמישי ועוף יעופף על הארץ וגו' ובמשכן והיו הכרובים פורשי כנפים, בששי נברא אדם ובמשכן ואתה הקרב אליך את אהרן אחיך, בשביעי כתיב ויכולו השמים וגו' ובמשכן ותכל כל עבודת משכן וגו', בבריאת עולם כתיב ויברך אלהים ובמשכן ויברך אותם, בשביעי ויכל אלהים ובמשכן ויהי ביום כלות משה, בשביעי ויקדש אותו ובמשכן ויקדש אותו".

ובנפש החיים ש"א פ"ד בהגהה כתב: "כי המשכן והמקדש היו כוללים כל הכוחות והעולמות וכל הסדרי קדושות כלם, כל בתיו וגנזכיו עליותיו וחדריו וכל כלי הקודש, כלם היו בדוגמא עליונה צלם דמות תבנית העולמות הקדושים וסדרי פרקי המרכבה, המה יסדם דוד ושמואל הרואה הכל מיד ה' עליהם השכיל כל מלאכות התבנית, ואמרו ז"ל בפרק איזהו מקומן (זבחים נ"ד ב') מאי דכתיב וכו' וכי מה ענין ניות אצל רמה, אלא שהיו יושבין ברמה ועוסקין בנויו של עולם כו', ז"ש בתנחומא (ריש פקודי) שהוא שקול נגד בריאת העולם ומונה שם כסדרן כלל הענינים שהיו בבריאה שהמה היו גם כן במשכן, ולכן אמר הכתוב בבצלאל ואמלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת, כי באלו הג' דברים נבראו העולמות כמו שכתוב ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וגו', ועיין זהר (פקודי רכ"א א' ושם רל"א ב') ובזוהר חדש (תרומה ל"ה ע"ג) עיין שם באורך, ולכן אמרו ז"ל (ברכות נ"ה א') יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהם שמים וארץ".

ועי' באדרת אליהו ובמלבי"ם פ' תרומה שהאריכו לבאר איך כל חלקי המשכן וכליו היו מכוונים כנגד כל חלקי העולם, וע"ע באדרת אליהו פ' פקודי, וכן האריך בזה מאוד רבינו הרמ"א בכל החלק הראשון של ספרו תורת העולה.

הרי שבנין המשכן היה כביכול דוגמת בריאת העולם, כי המשכן הוא עולם קטן המכוון כנגד כל העולם הגדול, והמשכן והעולם שניהם נבנו באותם מידות עליונות ובאותם צירופי אותיות, וא"כ מסתברא שאותם מלאכות שבהם נבנה המשכן הם המה אותם המלאכות שבהם נברא העולם, ומאותם מלאכות יש לנו לשבות ביום השבת.

ושבו מצאתי כן להדיא בפ"י באר יצחק (להג"ר יצחק אייזיק חבר זצ"ל) על האדרת אליהו ר"פ ויקהל, וז"ל: "ידוע שהמשכן הוא ציור כל הבריאה, שלכן כל מלאכת שבת נלמד ממלאכת המשכן, ששבת הוא שביתה ממלאכת ו' ימי בראשית, וכל המלאכות שהיו בו' ימי בראשית היו נכללים במלאכת המשכן", וכו' הגרי"א חבר בספר פתחי שערים נתיב עולם התיקון פט"ז: "והם כל מעשה בראשית שנברא בו' ימים שנברא העולם בחכמה ובתבונה ובדעת, וכמו שהיה במלאכת המשכן אשר בו נכלל כל ו' ימי בראשית ומה שנעשה בו, שלכן נסמך פרשת מלאכת המשכן לפרשת ויקהל וגו' ששת ימים תעשה מלאכה וגו'... וכל ל"ט מלאכות שהיה במעשה בראשית היה גם כן

להקדש. לפיכך עשה יהוידע ארון שיהיה מונח על ידי המזבח כדי שהמביאים יצטרכו לתת את כסף הערכין לידי הכהנים והם יניחחו בתוך הארון, וכיון שהכהנים נחשבים גזברי הקדש שפיר יגיע הממון לידי הקדש. משא"כ אם היו הישראלים עצמם שמים אותו בארון לא היה עדיין ברשות הקדש, ועדיין היה באחריותם ואם היה הכסף נגב ואובד היו חייבים באחריות, ודו"ק היטב בדבר.

(מהרה"ג החו"ב בעל ויברך דוד שליט"א)

ג) למה נלמדו הל"ט מלאכות דוקא ממלאכת המשכן

שְׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלָאכָה וּבַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי יִהְיֶה לְךָ קֹדֶשׁ שַׁבַּת שַׁבְּתוֹן לַה' כֹּל הָעֲשֵׂה בּוֹ מְלָאכָה יוֹמֵת (לה), (ב)

אמרינן בשבת מ"ט ע"ב: "הדור יתבי וקמיבעיא להו הא דתנן אבות מלאכות ארבעים חסר אחת כנגד מי אמר להו ר' חנינא בר חמא כנגד עבודות המשכן, ופירש"י "אותן המנויות שם בפרק כלל גדול היו צריכין למשכן ופרשת שבת נסמכה לפרשת מלאכת המשכן ללמוד הימנה", ובשבת ה' ע"א כתב רש"י (ד"ה לדגלי מדבר): "וכל מלאכות דבשבת ממשכן גמרי לקמן מדנסמכה פרשת שבת לפרשת משכן בויקהל", וצריך ביאור למה נלמדו המלאכות האסורות בשבת דוקא ממלאכת המשכן.

והנה מה ששובתים בשבת מן הל"ט מלאכות הללו מבואר בזה טעם נפלא בהקדמת הפאת השולחן בשם הגר"א, וז"ל: "ושמעתי בזה הפיוט דפ' שקלים אז ראית וספרת והכנת וכו' ושאלו ממרן הגאון החסיד רבינו אליהו נ"ע מהו כל כך תיבות, והשיב שהם ל"ט תיבות ובהם מרומזים ל"ט מלאכות של מעשה בראשית, שבהן ברא עולמו ושבת מכולם ביום השבת, ולכן נאסר לנו ל"ט מלאכות בשבת, וזהו הטל שברית כרותה שאינו נפסק ששמים נותן מעשר בכל יום טל".

הרי לנו דהטעם שנאסרו הל"ט מלאכות הללו בשבת הוא משום שהשבת היא זכר לשבת בראשית שאז שבת הקב"ה מכל המלאכות אשר בם ברא את העולם בששת ימים, והל"ט מלאכות האסורות בשבת הם המלאכות שבהם נברא העולם, ולכן שובתים מהם בשבת.

ולפ"ז נראה [ושוב מצאתי כן בהרבה ספרים, ובפרט האריך בזה בספר דברות צבי עמ"ס שבת בקונטרס מתנה טובה מאמר ז', ע"ש] דבריאת העולם היא דבר נשגב מבינתינו ואיכנה נדע מה המה המלאכות שבהם ברא הקב"ה את העולם, ועל כן הוצרכנו ללמוד את המלאכות מבנין המשכן, שהיה דוגמא מעין בריאת העולם, וכמו שאמרו חז"ל בברכות נ"ה ע"א: "יודע היה בצלאל לצרף אותיות שנבראו בהן שמים וארץ, כתיב הכא וימלא אותו רוח אלקים בחכמה ובתבונה ובדעת וכתוב התם ה' בחכמה יסד ארץ כונן שמים בתבונה וכתוב בדעתו תהומות נבקעו".

וכן מבואר בבמדבר רבה פ"ב שתבנית המשכן היא כנגד תבנית כל העולם, דאמרו שם: "את המשכן שהוא שקול כנגד העולם, שקרוי אוהל כשם שמשכן קרוי אוהל, כיצד

הספרדים ועדות המזרח, אמנם יש לדעת שהנוסח הקדום **בכל ישראל** היה "דעה בינה והשכל" או נוסח דומה לזה, והנוסח "חכמה בינה ודעת" הוא נוסח חדש שנכנס לסיפורים רק לפני כ-280 שנה, ונתבון מעט על הנוסח המקורי בזה והשתלשלותו עד ימינו.

בבה"ג הלכות ברכות פ"ד כתב: "מאי מעין שמונה עשרה, רב אמר מעין כל ברכה וברכה ובקשה בכל אחת ואחת, כגון אתה חונן לאדם דעת חננו מאתך **דעה והשכל**", ובסידור **רב עמרם גאון** כתב: "וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**", ובסידור רס"ג כתב: "**דעה וחכמה בינה והשכל**", ובפירוש רבינו חננאל ברכות כ"ט ע"א כתב: "ואומר ברכה רביעית חננו מאתך **דעה בינה והשכל**" (הובא באו"ז ח"א סי' צ'), ובסידור ר' שלמה בר נתן מסג' למאסה הנוסח הוא "וחננו מאתך ה' אלקינו **דעה בינה והשכל** ומענה לשון".

וכן בסדר התפילות שברמב"ם לפי כתבי יד מדויקים הנוסח הוא "דעה בינה והשכל", וכן כתב ר' יהודה בר יקר בשמו, כדלהלן, (וברמב"ם הישנים כתוב: "דעה חכמה ובינה והשכל"), וכן הוא בפירוש התפילה לרוקח, אמנם בספר השם להרוקח (עמ' ק"צ) "לכך אומרים וחנינו מאתך **בינה דעה והשכל**", וכן בפירוש המאירי לאבות פ"ג כתב "דעה בינה והשכל", וכ"כ בחיבור התשובה להמאירי, וכ"כ רבינו דוד הכוכבי בעל ספר הבתים בספר מגדל דוד ספר מצוה במצוה י"ג: "והוא אומר אתה חונן לאדם דעת... ומלמד לאנוש בינה... וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**", וכן כתב בספר העיקרים מאמר א' פרק ט"ז, וז"ל: "ועל כן נתקנה ברכת אתה חונן לאדם דעת ומלמד לאנוש בינה... ובעבור זה היתה התפלה כוללת הכל וחננו מאתך **דעה ובינה והשכל**", וכן הוא באבודרהם, וכ"כ בדרשות ר"י בן שועיב פ' שופטים (ד"ה והנה עלה) וז"ל: "שהאדם נטע השם שכל בלבו וחנן לו הדעת ולמד לו בינה שהם שלשה עניינים נפלאים, כמו שתקנו בברכה ראשונה של אמצעות... כנגד השלשה כחות והם השכל הטבעי, והשכל הקנוי, והשכל הנצל הנקרא חנון. והזכירם בתפלה המסדר אותה **דעה ובינה והשכל**".

ובמחזור ויטרי סי' פ"ט כתב: "**בינה דעה חכמה והשכל**", ובפירוש התפילות לר' יהודה בר יקר (בברכת אתה חונן) כתב: "ולכך אמר וחננו מאתך **דעה וחכמה ובינה והשכל**, והרב ר' משה לא כתב חכמה בברכה זו, נראה שהשכל הוא במקום חכמה", ובפירושו על הקדושה כתב: "והיינו דאמרן בתפלה וחננו מאתך **דעה ובינה חכמה והשכל**... ויש שאין אומרים שם חכמה אלא **דעה ובינה והשכל**, כי השכל בכל מקום במקום חכמה", ובפירוש על קל אדון כתב: "ולכך אמרין בשמונה עשרה וחננו מאתך **דעה בינה והשכל**, ואינו אומר חכמה כי היא השכל" משמע שהכריע כמו הגירסא דידן.

וכן היה נוסח המקובלים הראשונים, הן אשכנזים הן ספרדים, כן הוא בעבודת הקודש (לרבינו מאיר בן גבאי) שער העבודה פ"י, וכן הוא בספר **אגודת אזוב** (למקובל ר"י האזובי מקוסטנטינא) בערבית של מוצאי שבת, וכן הוא בפרדס רמונים להרמ"ק שער י"ב ריש פ"ג, ובאור יקר חי"ג עמ' רכ"א, וכן הוא בספר מקור חיים **למהר"ש ויטאל** דף כ"ו סוף טור ב', וכן הוא **בכל סידורי הספרדים הישנים** עד שנת ת"ק.

במשכן", וכן כתב בספר אפיקי ים עמ' כ"ט: "סוד המשכן שבו היה נכלל כל הבריאה שלכן נסמכה פרשת שבת למלאכת המשכן שהם הל"ט אבות מלאכות שהיו במשכן, שהם עצמם היו בו' ימי בראשית ששבת מהם [ב]שבת, ובתשרי נצטוו על מלאכת המשכן, והוא הבריאה במחשבה שלא נתגלה עדיין לפועל, ובניסן יצא לפועל שבו הוקם המשכן".

ושוב מצאתי כן בספר תורת העולה לרבינו הרמ"א ח"א פ"ה, וז"ל: "ולדעתי הוא טעם נכון למה שלמדו מלאכות האסורות בשבת ממלאכת המשכן, להיות כי כל מלאכה שהיתה במשכן היתה רומזת על ענין מלאכה שהיתה בבריאת עולם, ולכן ראוי לשבות מהן בשבת כי בו שבת מכל מלאכתו, ובהיות כי מ"ט שערי בינה נבראו בעולם והם מדרגת הדברים שנבראו בששת ימי המעשה כמו שכתב הרמב"ן בהקדמתו לפירוש החומש שלו, כן כשנסיר מהן העשרה מאמרות שמנו הפילוסופים שהן העצם ותשעה המקרים שהם כוללים כל הנברא ובודאי הם עשר מדרגות מתשעה וארבעים שערי בינה שנבראו, וכבר כתב בעל העקידה פרשת בראשית שער ג' שאל זה כוונת חכמים זכרונם לברכה באמרם בעשרה מאמרות נברא העולם, והאריך שם בזה, אם כן ישארו לך שלשים ותשע מלאכות¹ שנבראו, שכנגדן כוונת זכרונם לברכה (שבת ע"ג ע"א) שמנו ארבעים מלאכות חסר אחת לענין שבת".

ובעיקר מה שיסודו לן רבותינו הרמ"א והגר"א שהעולם נברא בל"ט מלאכות, נראה דהדבר מרומז בבעל הטורים כאן, שכתב: "לעשת. אותיות ל' תשע וחסר וי"ו, לומר ל"ט מלאכות נעשה אותם בו' ימים ולא בשבת, וכן אשר ברא אלקים לעשות הכתוב בויכולו תמצא עשיות ובריאות ומלאכות והיות והוצאות והבדלות כולם ל"ט, לומר ל"ט מלאכות הן חוץ לתולדותיהם", עכ"ל, הרי שגם בפרשת מעשה בראשית נרמז שהיו שם ל"ט מלאכות.

וכן נרמז הדבר בפ"י המיוחס לרוקח על התורה פ' בראשית, בפסוק אשר ברא אלקים לעשות, שכתב: "לעשות יש בו ל' ותשע, רמז מ' מלאכות חסר אחת, ומדאיכא אבות מכלל דאיכא תולדות, לכן סמך לו אלה תולדות", עכ"ל, וכ"כ בפ"י התפילה לרוקח בקידוש ליל שבת: "ברא אלקים לעשות, לא היה צריך לכתוב לעשות מלא, לעשות אותיות ל' ותשע, כלומר ל"ט מלאכות בשבת, וסמך לעשות אלה תולדות השמים, כלומר ל"ט אבות, ומדאיכא אבות מכלל דאיכא תולדות, לכך סמך לו אלה תולדות", עכ"ל, הרי שהאבות והתולדות נרמזו בתורה בפרשת מעשה בראשית.

ד) מקורו של הנוסח "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת"

וּמְלֵא אֶתֹו רֹוח אֱלֹהִים בְּחֻכְמָהּ בְּתַבּוּנָהּ וּבְדַעַת וּבְכָל מְלֵאכָה (לה, לא)

כידוע יש בברכת אתה חונן שינוי בולט בין נוסח אשכנז לנוסח ספרד, שנוסח אשכנז הוא: "וחננו מאתך דעה בינה והשכל", ונוסח ספרד הוא "וחננו מאתך חכמה בינה ודעת", כך הוא בנוסח 'ספרד' החסידי, וכן הוא בנוסח

¹ כצ"ל, ובנדפס כתוב בטעות: מלאכים.

השמועה של תורת האר"י ז"ל, בסידורו הביא הכוונה הנ"ל בלי לשנות הגירסא".

"שוב ראיתי בסידור חמדת ישראל של הרש"ו ז"ל הנדפס, דכתב שם ז"ל: ותכוין כי ע"י המשכת הט"ל הזה במלכות יושפע גם לך מן הט"ל הנזכר חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה, אמר שמואל מכאן יש ראייה להזכיר בברכה זו שלש לשונות חכמה ובינה ודעת, עכ"ל. ולא הזכיר גם לתיבת "והשכל" כמ"ש בהגהתו לשער הכוונות. וכ"ה בספר חמדת ישראל בכת"י. וכנראה שכאן דק וקבע כן להדיא, וכמ"ש שצריך להזכיר בברכה זו שלש לשונות חב"ד, וכ"כ הרב המגיה בחמדת ישראל שם ע"ש, ובספר שער הכוונות שבכת"י הרח"ו ז"ל בעצמו הגירסא היא יושפע גם לך מן השם הנזכר חכמה ובינה ודעת להבין כל התורה, ולא גרס כמו גירסת שער הכוונות הנדפס "להבין ולהשכיל", וממילא אין מקום לדיוקו של מהרש"ו בהגהתו שם בשער הכוונות. ולעולם העיקר בדעתו הוא כמ"ש בסידורו חמדת ישראל. וכנראה שמרן הרש"ש ז"ל קבע נוסחתו בסידורו כפי מ"ש הרש"ו ז"ל בחמדת ישראל...".

"והנה לענין סיכום דעת האר"י ז"ל בזה: מחד גיסא, הרי הגירסא המקורית בסידורים הקדמונים ובאבודרהם היא כסידור הספרדים הנדפס בויניציה בשנת רפ"ד, דעה בינה והשכל, שעל נוסחתו בסתמות סמך הרח"ו ז"ל את ידיו. וכן גרס בסידור הר"י צמח ז"ל כת"י ודפוס, ובסידור הרמ"ז כת"י. והגם שבהרבה סידורים של האר"י ז"ל שבכת"י, ובכל סידורי הרש"ש ז"ל הגירסא חב"ד, הנה אין לגירסא זו מקור מפורש בדברי האר"י ז"ל, שהרי לא הגיה כן בדרוש נוסח התפלה, לשנות מגירסת סידור הספרדים דשנת רפ"ד. אולם הרי מצאנו להרש"ו ז"ל שדייק מלשון שער הכוונות שהנוסח צ"ל חב"ד, וכמ"ש בסידור חמדת ישראל כנ"ל. וכבר הערנו שאין הדברים מוכרחים שלזה כיוון רבינו האר"י ז"ל. אולם נראה שעל זה הסתמכו הרש"ש ז"ל והמקובלים האחרונים בקביעת הנוסח חב"ד...".

"ובסידור תפלת ישרים שהוציא לאור ג"ע החיד"א ז"ל, הגירסא דעה בינה והשכל. ועיין שיורי ברכה (או"ח סימן רצ"ד), שהעתיק כן מסידור רב עמרם גאון. אולם בסידור הרש"ש ז"ל שהתפלל בו ג"ע החיד"א ז"ל כל ימיו, שהוא מכת"י הר"י דרעי ז"ל סופרו של מרן הרש"ש ז"ל, הגירסא חב"ד. ולא העיר ג"ע דבר בזה בגליון הסידור לשנות או לתקן".

"והנה גם מצד משמעות הלשונות, נראה דדעה בינה והשכל הם הם חכמה בינה ודעת, מתתא לעילא, דהשכל הוא כינוי לחכמה, כמ"ש הרמ"ק בפרד"ס (בשער ערכי הכינויים, פרק כ"א בערך שכל טוב). ושו"ר שכ"כ מפורש בפרד"ס (בשער התיבות ריש פרק ג'), שגרס דעה בינה והשכל, ופירש שהם דעת ותבונה וחכמה, ממטה למעלה...".

"ואם באנו להכריע בדבר זה, הנה מצד אחד יש כאן נוסח סידור ספרדים משנת רפ"ד ומהר"י צמח והרמ"ז בסידוריהם הגורסים דעה בינה והשכל, כמנהג הסידורים הקדמונים. וכן נראה שגרס הרב משנת חסידים (במסכת תפלת האצילות פרק י' משנה ג'). אולם מאידך יש הכרעת הרש"ו ז"ל והסכמת הרש"ש ז"ל והמקובלים והפוסקים

ובשער הכוונות להאריז"ל כתב שבשם הוי"ה שבחתימת ברכה זו "תכוין שע"י המשכת הטל הזה במלכות יושפע לך מן השם הנזכר חכמה בינה ודעת להבין ולהשכיל בתורה היטב", וכתב בהגהת המהר"ש ויטאל שם: "אמר שמואל, נלע"ד מכאן שצ"ל בנוסח ברכה זו **חכמה בינה דעת והשכל**, כנראה מדברי הרב", (וזהו כעין נוסח רס"ג והמחזור ויטרי ור' יהודה בר יקר, אלא שהסדר שונה, וגם שהם כתבו "דעה" והוא כתב "דעת").

ובסידור חמדת ישראל כתב המהר"ש ויטאל לומר רק חכמה בינה ודעת, וכ"כ הכף החיים סי' קט"ו סק"ב בשם כמה מקובלים, ונוסח זה נתקבל כמעט אצל כל הספרדים וקהילות החסידים.

אכן ראייתו של מהרש"ו לכאורה תמוהה מאוד, כי אביו המהר"ח כתב רק לכוין למידות חב"ד, ושפיר י"ל דכוונתו שמידות אלו רמוזות במילים "דעה בינה והשכל", שדעה היא דעת, והשכל הוא חכמה, ואדרבה ממה שלא כתב המהר"ח להדיא לומר חכמה בינה ודעת מוכח שהסכים לנוסח הנהוג בכל ישראל, ומלבד זה תמוה לומר שהאריז"ל חידש מדעתו נוסח שאין לו שום מקור קדום, ואכן מקובלים רבים לא קיבלו את דעת המהרש"ו, ובחלק מסידורי האריז"ל הנוסח דעה בינה והשכל, וכן הוא במשנת חסידים, (עיין מה שהאריך בזה), ולכאורה כיון שאין שום ראייה ברורה שהאר"י שינה מהנוסח הקדום, מוטב גם למתפללים בנוסח האר"י לומר "דעה בינה והשכל" כנוסח כל הגאונים והראשונים וכמנהג כל ישראל מדור דור.

וזה לשון הגרי"מ הלל שליט"א ב'מקבציאל' קובץ ל"א עמ' קכא - קכג:

"הנה בסידור הספרדים הנדפס בויניציה בשנת רפ"ד הגירסא **וחננו מאתך דעה בינה והשכל** וכגירסת האבודרהם, וכן הוא בסידורים הנדפסים שם בשנת ש"ה ש"ו ותצ"ח, וכ"ה בסידורים הנדפסים באמשטרדם בשנת תכ"א תע"ה ת"ק, ובסידור בית עובד, וכ"ה בסידור הר"י צמח ז"ל בכת"י ובנדפס, וכ"ה בסידור האר"י של הרמ"ז כת"י, אולם ישנם סידורים של האר"י בכת"י הגורסים חכמה בינה ודעת, וישנם שגורסים חכמה בינה דעת והשכל (כ"ה בסידור עבודת התמיד). ובסידור האר"י הנדפס בזאלקווא הגירסא היא דעה בינה והשכל. ובנוסחא אחרינא שם הביא הגירסה חכמה בינה ודעת. אבל בכל סידורי מרן הרש"ש ז"ל שבכת"י ובדפוס, הגירסא היא חכמה בינה ודעת. וכ"ה בסידור חוקת עולם".

"ועיין בשער הכוונות בכוונת ברכת אתה חונן (דף ל"ו ע"ב) שכתב ז"ל: ותכוין שעל ידי המשכת הט"ל הזה במלכות, יושפע לך מן השם הנזכר חכמה בינה ודעת להבין ולהשכיל בתורה היטב עכ"ל. וכתב שם מהר"ש ויטאל ז"ל בהגהתו (מובא בהגוב"א אות י"א) ז"ל: אמר שמואל נלע"ד מכאן שצריך לומר בנוסח ברכה זו חכמה בינה דעת והשכל, כנראה מדברי הרב ז"ל, עכ"ל. ועיין בספר שלמי ציבור שהביא דבריו, ונראה שכך הסכים. ולענ"ד דראיית הרש"ו ז"ל אינה ראייה גמורה, דאין נראה משם שכוונת הרב ז"ל ללמד מהו הנוסח, אלא להודיע הכוונה. ואכן הר"י צמח ז"ל, שהוא מנאמני בית הרח"ו ז"ל וממעתיקי

נזמיהן וטבעותיהן מיד, ובאו תחלה, והאנשים אשר נמצאו להם הביאו עמהם, כי טעם על הנשים שהן היו שם בראשונה והאנשים נטפלו להן". כלומר, שהנשים הזדרזו ובאו לפני הדברים, ותרמו את תכשיטיהן למשכן.

ובספר תולדות יצחק [לרבי יצחק קארו, דוד הבית יוסף] הקשה: "ויש להקשות על דבריו, שהרי אמרו חכמים ז"ל (ב"ק קיט, א) שאסור ליקח צדקה מן הנשים אלא דבר מועט, ואפילו פקדון אסור לקבל מהן, ואיך קבלו מהן תכשיטין, ועוד שהכתוב אמר כל נדיב לב הביאו חח ונזם, נראה שהאנשים הביאוהו ולא הנשים. אבל פירוש הכתוב שהאשה אי אפשר [לה] לתת תכשיטיה אם הביאתם מבית אביה, וכ"ש אם נתנם הבעל לה, וגם הבעל אי אפשר לתתם לאחרים שהרי נתנם לה, ולכן הסכימו האנשים עם הנשים שיתנו תכשיטין שלהן, אבל מפני כבוד בעליהן שיוליכוהו האנשים בידם ומהם יקבלו התכשיטין, וזה הוא שאמר ויבואו האנשים על הנשים שכך הסכימו בעל ואשתו אבל האנשים הביאוהו".

וכעין זה כתב הספורנו בפירושו: "עם הנשים המתנדבות באו האנשים שלהן להסכים בנדבה, כדי שיקבלו הגבאין מהן, שאין מקבלים מן הנשים אלא דבר מועט (בבא קמא קיח, ב)". [וכמו כן כתב השפתי חכמים בשם הנחלת יעקב].

אלא שיש להעיר, שלכאורה אותם תכשיטים נחשבו כדבר מועט עבור ישראל, שהרי בגמרא בריש בכורות (ה, ב) בנוגע למצות פטר חמור איתא: "שאיין לך כל אחד ואחד מישראל שלא היו עמו תשעים חמורים לובים טעונים מכספה וזהבה של מצרים", ואם כן אותם תכשיטים ודאי נחשבים

האחרונים לומר חב"ד. ונראה מסתבר דלא היה הרש"ו ז"ל משנה מנוסח אביו הרח"ו ז"ל, ובודאי ששמע אותו מתפלל בנוסחתו הקבוע כאשר היה הוא השליח ציבור במנין שבביתו, וכמ"ש בשו"ת באר מים חיים (סימן י"ט). (והגם שכתב חידושו בלשון "נלע"ד", היינו לענין ההכרעה למעשה, אבל לעולם בודאי סמך על מנהג אביו). ואפשר שעל זה סמך הרש"ש ז"ל שכ"ה עיקר דעת הרח"ו ז"ל והאר"י ז"ל. ועל כל פנים כיון שיש כאן הכרעת הרש"ו ז"ל ומרן הרש"ש ז"ל המסכימים לגירסת חכמה בינה דעת, וכנראה שטעמם על פי דרך הסוד שכן צריך, כן נראה לן להכריע. ועל כל פנים האומר בנוסח דעה בינה והשכל לא הפסיד".

עד כאן לשונו של המקובל הגרי"מ הלל שליט"א.

אמנם מה שכתב שמסתבר שהמהרש"ו שמע את אביו מתפלל בנוסח זה, הוא דחוק מאוד, דא"כ למה היה לו להסתמך רק על דיוק בלשון אביו, שאינו מוכרח כ"כ, טפי הוה ליה לאסוהדי שכך שמע בפירוש, וגם הלשון "נלע"ד" משמע להדיא שמהרש"ו חידש דבר זה מדעתו, ומה שכתב שנקט לשון זו רק לענין ההכרעה למעשה, צ"ע, דלכאורה מעשה רב של מהרש"ו היה עדיף טפי לסמוך עליו למעשה, דהא ודאי עשה הכל כפי הוראות רבו הגדול האריז"ל.

סיכום: נוסח כל הגאונים והראשונים בלי יוצא מן הכלל היה: וחננו מאתך דעה בינה והשכל, או כעין זה, וכן היה נוסח כל הסידורים הספרדיים עד שנת ת"ק, וכן כתבו כל המקובלים שלפני האריז"ל, ובפשוטו היה נראה שגם דעת האריז"ל כן, וכן דעת המשנת חסידים ועוד הרבה מקובלים שהלכו בעקבות האריז"ל.

אולם המהר"ש ויטאל חידש שלשיטת האר"י צריך לומר חכמה בינה דעת והשכל, ובמקום אחר כתב שצריך לומר רק חכמה בינה ודעת, והסכימו לזה הרש"ש ועוד מקובלים אחרונים, אמנם אין לנוסח זה שום מקור קדום.

ולמעשה ודאי אין אני הקטן כדאי להביע דעה בדבר שעמדו בו הררי עולם, רק רציתי להציג את הדברים כהווייתם.

"ממדבר מתנה" - עיונים בפרשה (מהרה"ג רבי בניהו כהן שליט"א)

(ה) נדבת הנשים למשכן וסיוען בעשייתו.

א בתחילת הפרשה מתארת התורה את אופן הנדבה למשכן, ובלשון הפסוק (שמות לה, כב): "וַיָּבֹאוּ הָאֲנָשִׁים עַל הַנָּשִׁים כָּל נְדִיב לֵב הֵבִיאוּ חָח וְנָזָם וְטַבַּעַת וְכוּמָז כָּל כְּלֵי זָהָב וְכָל אִישׁ אֲשֶׁר הֵנִיף תְּנוּפֶת זָהָב לַיהוָה". וכתב הרמב"ן: "וטעם ויבואו האנשים על הנשים - בעבור כי הנדבה בתכשיטין היא מצויה אצל הנשים יותר, וכלן היו להן, ופרקו

מהתראות לפניו לבל יהיה מצר לעצמו ויתן מה שאין בו כח ליתן. והנה בנדבת המשכן אמר ה' למשה שיקח מהג' הנזכרים, והוא מה שריבה בג' הריבויים יתומים נשים שוע, את לרבות הנשים, כל לרבות היתומים, איש אשר ידבנו לבו זה שוע כמשמעו שמשלשתם יקח אפילו דבר גדול:

ויש טעם בדבר על פי דבריהם ז"ל (תנחומא) שאמרו כי המשכן הוא כפרה על מעשה העגל, עוד אמרו (שמות רבה פרשה לג) וזה לשונם אמר משה לפני ה' וכי ישראל יכולין לבנות משכן אמר לו מהקטן שבהם כו' כי המן היה מוריד לישראל אבנים טובות ומרגליות עד כאן. וגם אמרו (תנחומא) כי מביזת מצרים נטלו קטן שכולם משא מ' חמורים כסף וזהב ואבנים טובות וכו' [א.ה. ויעוין בכורות (ה, ב)]. ואמרו (שיר השירים רבה פסוק תורי זהב) עוד שביזת הים גדולה מביזת מצרים, הרי שהיה לישראל עושר מופלג, ולפי זה יש טעם נכון לשלשתם כי לא אמרו אין לוקחים מהיתומים אלא במקום שאין בו שם ולא כפרה אבל במקום שיש אחד מהם כמשכן לוקחים מהם, והנשים גם כן במקום כפרה לוקחים מהם, ועוד שהגם שיתנו דבר גדול בערך עושרם המופלג דבר קטן יחשב, והשוע גם כן לצד רוב העושר לא יעשה בו רושם כל מה שיתן לנדבת המשכן אפילו יתן כל הצריך למשכן, ודקדק לומר תקחו את תרומתי לומר שלא התיר לקחת מהדרגות הנזכרים מאת כל איש וגו' אלא את תרומתי שהיא תרומת המשכן לטעמים שפירשנו". ועולה מדבריו שהיה מותר ליקח מהנשים תרומה למלאכת המשכן, כיון שהיה בזה כפרה [ואף שנשים לא חטאו בעגל, אבל עשיית המשכן היה בה כפרה].

כדבר מועט [וכמו שמצינו בגמרא (ב"ק שם) שרבינא לקח שרשראות זהב ואמר שביחס לעושרם של בני מחוזא נחשב הדבר כמתנה מועטת].

ונראה שבספר פנים יפות עמד גם כן בהערה זו, ועל כן לא ביאר בפשט הכתוב שזהו מצד שאין מקבלין מן הנשים [שמבואר כן להלכה באהע"ז (פו, א) וביו"ד (רמח, ד)], אלא ביאר שזהו מצד שאשה אינה יכולה למכור תכשיטיה בלא רשות בעלה, והאיש אינו יכול למכור בלא רשות אשתו [כמבואר באבן העזר (פה, ב)].

על כל פנים, העולה מדברי האחרונים, שנשים לא היו יכולות להתנדב לבנין בית המקדש בלא הסכמת בעליהם, או מצד שזהו מתנה מרובה, או מצד שזהו תכשיטים.

ב. אמנם באור החיים הקדוש (שמות כה, ב ד"ה מאת כל איש) כתב: "עוד נראה בדקדוק אומרו ג' ריבויים אלו מאת כל איש שלא היה לו לומר אלא מאשר ידבנו וגו', ואולי שנתכוין הכתוב לרבות ג' פרטים שישנם בהדרגה משונה בדין הצדקות מכל ישראל והם היתומים והנשים והשוע, היתומים כמו שאמרו במסכת בבא בתרא (ח, א) אין פוסקים צדקה על היתומים ואם לעשות להם שם מותר, הנשים כמו שאמרו בסוף מסכת בבא קמא (ק"ט, א) שאין לוקחים מהנשים אלא דבר מועט, ואמרו עוד שם כי מועט ומרובה הוא לפי ערך מה שהם הנשים וכמעשה רבינא שלקח שרשרות זהב מהם ואמר כי בערך בני מחוזא דבר מועט הוא, שוע כמו שאמרו בבבא בתרא (שם) שאסור לגבאי צדקה לתובעו ולגבות ממנו וכו' וכמעשה הובא שם (תענית כד, א) עוד שהיו נשמטים הגבאים

רש"י; בזוהר הקדוש (ויקהל קצה, א) מבואר כדברי הרמב"ן, ומדבריו עולה שהיו שני ציוויים שונים בעשיית המשכן. וזה לשון הזוהר: "תא חזי מה כתיב בקדמיתא (שמות כה, ב) מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא כלא, בגין דבעא קודשא בריך הוא למעבד עובדא דמשכנא מכל סטרין במוחא וקליפה, ובגין דהוו אינון ערב רב בגווייהו אתמר מאת כל איש אשר ידבנו לבו לאכללא לון בינייהו דישראל דאינון מוחא, וכלהו אתפקדו, לבתר סטא זינא לזיניה ואתו אינון ערב רב ועבדו ית עגלא וסטו אבתרייהו אינון דמיתו וגרמו לון לישראל מותא וקטולא, אמר קודשא בריך הוא מכאן ולהלאה עובדא דמשכנא לא יהא אלא מסטרא דישראל בלחודייהו, מיד ויקהל משה את כל עדת בני ישראל וגו', וכתב בתריה קחו מאתכם תרומה ליי, מאתכם ודאי ולא כקדמיתא דכתיב מאת כל איש אשר ידבנו לבו, ויקהל משה וגו', מאן אתר כניש לון אלא בגין דהוו אינון ערב רב בינייהו אצטריך משה לאתכנשא לון וליחדא לון מבינייהו". והיינו שבתחילה הסכים לקבל הקב"ה נדבות למשכן אף מהערב רב [ודלא כהירושלמי (ריש תרומות, א, א) שדרש מלשון הכתוב "ויקחו לי תרומה" פרט לגוי, ואולי יש לחלק בין גוי לערב רב], ולאחר חטא העגל שנגרם מהערב רב, אמר הקב"ה למשה שיפריש את הערב רב מביניהם ויקח נדבות למשכן רק מבני ישראל. ומבואר מדברי הזוהר שציווי המשכן קדם לחטא העגל, אלא שהיו הציוויים שני ציוויים שונים [ובעיקר הציווי שנצטווה משה להפריש את הערב רב מישראל, יעויין בשער הפסוקים (תחילת פרשת שמות ד"ה ובזה תבין טעם ואילך) שביאר ענין זה בפרטות].

[ובדרך אגב, ניתן ללמוד מדבריו להליץ בעד המנהג ליקח צדקה מנשים בלא ידיעת הבעל, שכבר עורר בזה בעזר מקודש (אהע"ז פו), על פי דברי השולחן ערוך (יו"ד רמח, ד), שאולי אם נעשה כן בדרך כפרה, מותר. ויעויין בפתחי תשובה (שם, ג) מה שכתב בשם הנודע ביהודה].

אלא שבמשך חכמה (תרומה שם) כתב: "פירוש, "מאת כל איש", ולא מאת כל אשה, שמאשה שיש לה בעל אין מקבלין גבאי צדקה דבר מרובה, כדתינא סוף בבא קמא (דף קיט, א). ובפרק קמא דשקלים דורש לזה על תרומת שקלים, ונשים וקטנים אין שוקלין".

ויש לדקדק במה נחלקו המשך חכמה ושאר האחרונים עם האור החיים. ועוד יש להתבונן, למה הוצרך הכתוב לומר מאת כל איש ולמעט אשה מנדבת המשכן, והלא בלאו הכי אי אפשר לקבל מאשה נדבה בלא רשות בעלה, כמו שמבואר בסוף בבא קמא.

ג. והנראה לומר, שהנה נחלקו רש"י והרמב"ן אימתי היה ציווי מלאכת המשכן. דעת רש"י (לא, יח) שמעשה העגל קדם לציווי מלאכת המשכן, וכלשונו: "מעשה העגל קודם לציווי מלאכת המשכן ימים רבים היה, שהרי בשבעה עשר בתמוז נשתברו הלוחות, וביום הכפורים נתרצה הקדוש ברוך הוא לישראל, ולמחרת התחילו בנדבת המשכן והוקם באחד בניסן". ואילו דעת הרמב"ן בתחילת הפרשה (לה, א) היא שציווי המשכן קדם למעשה העגל.

ובאמת שנחלקו בדבר הזוהר הקדוש והמדרש, ובעוד שבמדרש רבה (ויקהל פרשה מח אות ו) ובתנחומא [שהובא באור החיים] מבואר כדברי

ועל כן לא היתה בעיה שהערב רב יתרמו לעשיית המשכן, שכן הוא מיועד גם עבורם. אמנם לגבי נשים, אף שמצד הסברא של אין מקבלין מנשים לא שייך לאסור, כיון שזה נחשב דבר מועט, או כיון שלא היה במדבר דין זה, שהרי הנשים לא היו ניזונות מבעליהן [וכמו שכתב הפנים יפות לבאר את הפסוק בהמשך הפרשה (לה, כה): "וְכָל אִשָּׁה חִכְמַת לֵב בְּיָדֶיהָ טוֹו וַיָּבִיאוּ מִטָּה אֶת הַתְּכֵלֶת וְאֶת הָאַרְגָּמָן אֶת תּוֹלַעַת הַשָּׁנִי וְאֶת הַשֵּׁשׁ", שיכלו הנשים להקדיש את מעשי ידיהן כיון שלא ניזונות מבעליהן], אך כיון שהפסוק דיבר על ציווי לדורות, שאז יהיה שייך את הדינים הללו, אמר הכתוב בפירוש שנשים לא ינדבו למלאכת המשכן.

אלא שלאחר שחטאו ישראל בעגל, בשל החטאת הערב רב, השתנה הענין לגמרי. מעתה הקמת המשכן היתה להורות שהקב"ה מחל לישראל על חטא העגל, והסכים להשרות שכינתו ביניהם, ועל כן אין אפשרות לערב רב להיות שותפים בהקמת המשכן. ומאידך גיסא, יכולים הנשים להתנדב למלאכת המשכן, או מצד כפרה לפי האור החיים, או מצד שבאותו דור לא נהג איסור קבלת תרומה מנשים.

[ואולי בזה אפשר ליישב את דברי הרמב"ם הידועים (בית הבחירה א, יב) שכתב בתחילה: "אין בונין את המקדש בלילה, וכו', והכל חייבים לבנות ולסעד בעצמן ובממונם אנשים ונשים כמקדש המדבר". וכתב הכסף משנה שכוונתו לפסוקי הפרשה שהובאו לעיל "ויבאו האנשים על הנשים" "וכל אשה חכמת לב בידיה טו". ורבים תמהו והלא אם אי אפשר לבנות את בית המקדש

ובאמת שבדברי הזוהר והרמב"ן מיושבת קושיה עצומה מאוד, שקשה על שיטת רש"י, שמשמע מדבריו שבגלל חטא העגל זכו לבניין המשכן, ונמצא שלולא חטא העגל לא היו זוכים להשראת השכינה שבמשכן. והספורנו (שמות כ, כא; וביתר ביאור שם כד, יח) תירץ שלולא חטא העגל היו יכולים להקריב בכל מקום, ודבריו תמוהים [וכמו שתמה על זה בשם משמואל (תרומה שנת תרע"ב)], שהרי במשכן היתה גם השראת שכינה, [ואין זה נוגע למחלוקת הרמב"ם והרמב"ן מה היתה עיקר מטרת המשכן, שסוף כל סוף ודאי שהיתה גם השראת שכינה], ועוד שלפי זה יקשה מבנין בית המקדש שהוא לא היה אחרי חטא העגל. ולפי הזוהר והרמב"ן מיושבים הדברים היטב, שאף לולא חטא העגל היו צריכים למשכן, אלא שצורת המשכן השתנתה לאחר חטא העגל. אלא שיש להתבונן מהי נקודת ההבדל בין שני המשכנות, מה ההבדל בין המשכן שלפני חטא העגל למשכן של אחרי חטא העגל.

ד. ונראה לומר בדעת הזוהר והרמב"ן שהמשכן בתחילה נועד להיות מקום השראת שכינה, וכשם ששלמה המלך ביקש בתפילתו (מלכים א' ח, מא – מד): "וְגַם אֶל הַנְּכָרִי אֲשֶׁר לֹא מֵעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל הוּא וְבֹא מֵאַרְצֵי רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. כִּי יִשְׁמַעוּ אֶת שְׁמֶךָ הַגָּדוֹל וְאֶת יְדֶךָ הַסּוֹדָה וְזָרְעֶךָ הַנְּטוּיָה וְבֹא וְהִתְפַּלֵּל אֶל הַבַּיִת הַזֶּה. אַתָּה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתֶּךָ וְעֲשִׂיתָ כְּכֹל אֲשֶׁר יִקְרָא אֵלַי הַנְּכָרִי לְמַעַן יִדְעוּ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ אֶת שְׁמֶךָ לִירְאָה אֶתְּךָ כְּעַמְּךָ יִשְׂרָאֵל וְלִדְעַת כִּי שְׁמֶךָ נִקְרָא עַל הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר בְּנִיתִי"; כך היה צריך להיות המשכן בתחילה.

לא היה שייך טעם זה בזמן המשכן, ועל כן למד הרמב"ם מזה שעיקר החיוב הוא הן על גברים והן על נשים, ורק לנשים יש פטור מצד שהן עוסקות בצרכי בעליהן, אבל לסייע בבניה, אין זה סותר את חיוביהן לבעליהן, שהרי גם הבעלים חייבים לעסוק בזה, על כן הן נשארות חייבות בזה אף לדורות].

בלילה נחשב הדבר כמצות עשה שהזמן גרמא. ואפשר לומר [ויעויין במנחת אלעזר (ח"ב סי' מז)] שכיון שטעם הפטור של נשים ממצות עשה שהזמן גרמא הוא כדי שיוכלו לעשות את חיוביהם לבעל, כדברי האבודרהם (ברכת המצוות) [ויעויין בטעמי המצוות לרבינו האר"י ז"ל (הקדמה ד"ה ענין מה) שביאר טעם נוסף על פי הסוד], ממילא

”נחשבה” – הגאון רבי יחיאל הלוי נוביק שליט”א

תזכו למצוות...

וְהַנְּשֵׂאִים הַבָּיאוּ אֶת אַבְנֵי הַשֹּׁהַם וְאֶת אַבְנֵי הַמִּלֻּאִים לְאֶפֶד וְלַחֹשֶׁן. וּבְרִשׁוֹ, וְהַנְּשֵׂאִים הַבָּיאוּ, א”ר נתן מה ראו נשיאים להתנדב בחנוכת המזבח בתחלה ובמלאכת המשכן לא התנדבו בתחלה, אלא כך אמרו נשיאים יתנדבו צבור מה שמתנדבין ומה שמחסיין אנו משלימין אותו, כיון שהשלימו צבור את הכל שנאמר (שמות לו), והמלאכה היתה דים, אמרו נשיאים מה עלינו לעשות הביאו את אבני השם וגו' לכך התנדבו בחנוכת המזבח תחלה, ולפי שנתעצלו מתחלה נחסרה אות משמם והנשאם כתיב.

וצריך להבין איזה פגם הוא לומר מה שהציבור מחסרים אנו נותנים. והלא יש בזה מעלה גדולה, בכך שהם אלו הדואגים שכל יחסר המזוג, וקיבלו עליהם שכל מה שהציבור מחסרין, הם נותנים.

וי”ל שבכל זאת היתה תביעה עליהם, כי עיקר המטרה של הנדבה למשכן הוא, שיתנדב כל אחד ויקריב משל עצמו עבור המשכן, ולא מחמת שהמשכן חסר חס ושלום, אלא מחמת שהוא רוצה לנדב מעצמו, וגם אם ישאר מיותר יהי תועלת בנדיבות, שאין התכלית מה שיש למשכן רק מה שמחסר מעצמו עבור המשכן והשראת השכינה. ונמצא לפי זה שלא היה להמתין ולראות מה שהציבור מחסרין כדי ליתן, אלא להקדים וליתן כל זמן שניתן להתנדב עבור המשכן, ובכך מראין כבוד השכינה, שכל אחד רוצה לזכות ולהקדים וליתן.

והנה חז”ל גילו לנו שלכן אחר כך הקדימו הנשיאים לתת לחנוכת המזבח, והיינו שהנשיאים למדו והשיגו, שהעיקר לחפש יותר ויותר להקריב מעצמו, וזהו באמת כל עבודת האדם לחפש לעלות למעלה, ולא להסתפק במועט, וזהו אורח חיים למעלה למשכיל למען סור משאול מטה, כי האדם צריך לחפש לעלות תמיד למעלה.

והנה כתיב, כל אשר תמצא לעשות בכוחך עשה, ויש ללמוד מזה שהאדם צריך לחפש לעשות כל מה שבכוהו וכל המרובה משובח.

והנה גם בתורה ובעמל התורה הוא כן, וכתיב, ובלב כל חכם לב נתתי חכמה. כי צריך לחפש להיות חכם לב, וחכם לב היינו הרצון, וכאשר האדם שואף לרוחניות הרי הוא מנסה להשקיע יותר ויותר, וזהו עשה רצונך כרצונו, שצריך להיות מבקש ולרצות יותר ויותר, ורבינו יונה כתב, ותאות הצדיקים מן ההצלחות להפיק רצון מוד'. וזהו ע”י שמחפש יותר ויותר. על דרך אזהב כסף לא ישבע כסף, שאמרו זאת חז”ל על משה רבינו, שאהב את המצוות, במסכת מכות.

והיסוד צריך להיות להכין את עצמו ואת לבו. וכשנגשים ללמוד תורה, לחפש כמה שיותר ללמוד, וכמה שיותר עמל ויגיעה. ואם אינו מכין עצמו רק עושה ממילא מה שמזדמן, הרי חסר לו היסוד של הרצון והחכמה הלב, ודדא חסר מה קני.

ואם אמנם טבע האדם להיות עצל, זה רק הטבע, זה אינו האדם בעצמו, רק זהו מה שיש לו את המלחמה, והיינו שזהו השדה שניתן לו לעבד, ואם אינו מעבד לא יצא לו פירות, ובפרט אם אינו חכם לב לא יזכה לחכמה, והרוצה לזכות לכתרה של תורה יזהר בכל לילותיו וכו’.

והנה אם אדם מרגיש רפיון ידע שזהו הנסיון שניתן לו שילחם בו, ואם יזכה וילחם יכול להצליח הרבה, והלומד מעוני סופו ללמוד מעושר.

והנה אמרו חז"ל, אם פגע בך מנוול זה, משכחו לבית המדרש. ודקדק הסבא מקלם ז"ל, מדלא אמר משכחו לדברי תורה, רק משכחו לבית המדרש, משמע שכדי להנצל מן המנוול אין די בדברי תורה, רק צריך דרישה, על דרך, דרשו ד' ועוזו, והיינו דהמעלה הגדולה היא מה שמבקש ורוצה הדברי תורה. והסבא זצ"ל למד מזה שזהו הצירוף והשילוב של תורה ומוסר. כי באמת כח הדרישה של תורה הוא אך ורק על ידי היסוד המוסרי, וזהו על ידי ההתבוננות שידע מה שהוא עושה, שאם יודע מה שעושה הרי הוא פועל ביעילות יותר.

וראיתי בפנקס מורי ורבי הגר"ש זצ"ל, שכתב כך, ויקחו לי – שאם יודעים שהוא לי, הרי האפשרויות הן אחרות. והן הן הדברים.

וזהו סוד הברכה היהודית המפורסמת – תזכו למצוות – כי המצוות הן זכות.

קחו מאתכם – העיקר הוא ההקרבה וההתמסרות

והנה בפירוש שיר השירים להגר"א תירץ קושית הטור בפ' אמור ובחיבורו טור אורח היים סי' תרכ"ה, למה צינתה התורה לעשות חג הסוכות בתשרי ולא בניסן, שהרי ענני כבוד התחילו ביציאת מצרים וזה הי' בניסן, והטור תירץ משום שלא הי' ניכר שעושים זאת לשם מצוה, דאולי עושין סוכות בשביל החום, וע"כ צינתה התורה לעשות דוקא בזמן שמתחיל הקור שאז האנשים נכנסים לבתיהם, ונראה מזה שהסוכה נעשית לשם מצוה. עכ"ד הטור.

והגר"א בפירושו לשיר השירים פ"א פ"ד תירץ באופן אחר, ויסודו, דאף שענני כבוד התחילו מניסן, אבל בחטא העגל פסקו, ושוב חזרו בתחילת עשית המשכן, ומשה ירד ביוה"כ ובמחרת יו"כ ויקהל משה וציוה על מלאכת המשכן, וזה הי' בי"א תשרי, וכתוב והם הביאו עוד נדבה בבקר בבקר ב' ימים הרי י"ג תשרי, ובי"ד תשרי נמלו כל חכם לב ממששה את הזהב במנין ובמשקל, ובט"ו התחילו לעשות, ואז חזרו ענני כבוד, ולכך אנו עושין סוכות בט"ו בתשרי. עכ"ד הגר"א שם.

וצריך להבין לפי"ז מדוע הקשה בן הטור, ודחק לומר דס"ל דציווי עשית המשכן הי' קודם מתן תורה.

וי"ל דאף שענני הכבוד נסתלקו ושוב חזרו, אבל מכיון שתחילתם הי' בניסן הרי הזמן העקרי הוא בניסן. ואמנם בדברי הגר"א יש לפרש ג"כ דברי הטור, במאי דקשיא, דלכאורה אף שהי' מקום למעוץ שעושין סוכות בשביל החום, וע"כ צינתה התורה לעשות בזמן תשרי, אמנם מה הקביעות המסוימת של ט"ו בתשרי, וי"ל דהוא עפ"י מש"כ הגר"א, וא"ש. אמנם דלפי"ז צ"ב בדעת הגר"א שתירץ כן, והלא אף שנסתלקו ושוב חזרו, מ"מ הי' צריך לקבוע הזמן לפי ההתחלה ממש, שאז נתחדש ענין ענני הכבוד.

וי"ל דהגר"א ס"ל דזכר לענני הכבוד, אין זה בשביל עצם הענני כבוד, שהרי לא מצינו שהתורה צינתה לעשות זכר למן ובאר, ומדוע בדוקא זכר לענני הכבוד, אלא י"ל שהזכר הוא לנס של קבלת התשובה, שאף שנסתלקו הענני הכבוד, והי' זה עבור החטא, מ"מ קבל הקב"ה תשובת ישראל והחזיר להם הענני כבוד. וזהו עיקר תירוץ הגר"א דסוכות זכר לענני כבוד, היינו לענני כבוד של התשובה. ודו"ק היטב.

ובזה יש לישב קושית התוס' בערכי פסחים, שהקשו מדוע נשים אין חיבות במצות סוכה מטעם שאף הן היו באותו הנס, ותירצו תוס' דרך במצוות דרבנן מצינו שעל ידי שאף הן היו באותו נס, מתחייבות אף הנשים, אבל במצוות דאורייתא לא מצינו כן. אולם בתוס' ריש מגילה דף ד' ע"א מבואר דישנה שיטה דאף בדאורייתא שייך זה, והדרא קושיא לדוכתה.

וי"ל עפ"י"מ דאיתא בפוסקים שנשים אסורות בעשית מלאכה בראש חדש מפני שלא חטאו בעגל ע"כ ניתן להם ראש חדש לאסור בעשית מלאכה. וכבר פירשו דמה שניתן להם דוקא ראש חדש, זהו משום שהי' אפשר לחשוב שמה שלא נתנו התכשיטים הי' זה מפני שאהבו התכשיטים ולא משום שלא רצו להשתתף בעגל, אולם אחר שבשביל המשכן נתנו התכשיטים, אגלאי מילתא למפרע שאין להם חלק כלל בחטא העגל, וע"כ ניתן להם ראש חדש ליו"ט.

ומעתה י"ל דמאחר דנשים לא הי' להם חלק בחטא העגל, א"כ לא היו צריכים ענני הכבוד להסתלק בעמים של נשים, ורק הטאם של האנשים גרם לכך, ונמצא שכאשר חזרו ענני הכבוד, אצל הנשים לא הי' זה בגדר נס מיוחד לתשובה, וא"כ נמצא דלא היו הנשים באותו הנס. וע"כ אין חיבות במצות סוכה.

ומה שהקשו בן התוס' בערכי פסחים, זהו משום דס"ל כדעת הטור, דענני הכבוד היינו ענני הכבוד עצמם ולא מה שחזרו ע"י התשובה, וע"כ שפיר הקשו דלתחייבו משום שאף הן היו באותו הנס דענני הכבוד. ודו"ק היטב.

והנה יש להתבונן במה שמבואר מדברי הגר"א שע"י עשית המשכן חזרו ענני הכבוד, דלכאורה הי' צריך להיות שע"י המשכן יחזרו ענני הכבוד, ולמה הי' סגי בעשית המשכן, אמנם י"ל דעיקר הענין הי' העשי' וההתנדבות למשכן, ולא הי'

המשכן העיקר רק הנדבה וההתמסרות, והיינו מה שהקריבו עם ישראל מעצמן, וויתרו על כסף וזהב ותכשיטין, על ידי זה בלבד נעשה השראת השכינה.

והנה מצינו שאמרו החכמים למשה רבינו, מרבים העם להביא מידי העבודה למלאכה לעשות אותה. ולכאורה מה כל כך גרוע שיביאו קצת יותר, אמנם יש לומר דיש כאן ענין עמוק מאד. כי הי' צריך לנדב עבור עשיית רצון ד', ולא להוסיף שום דבר, להראות שהצלחנו לעשות כך וכך, שעם ישראל יראה שהוא יכול להרים משכן יפה, וזה לא עשיית רצון ד', רק נכנס בזה רצון עצמי, וזה כבר פגם ולא יכול לצאת מזה השראת השכינה. ועל כן הי' צריך להיות שלא יביאו שום דבר מיותר.

ועומק הענין הוא, שיסוד המשכן הוא הקרבה, והקרבה נקרא רק כאשר עושה למען הקב"ה, ולא כאשר עושה למען הראות עושר כבוד מלכותו ויקר תפארת גדולתו, וי"ל שזה מה שרצה אחשוורוש להראות, שהוא יכול להרים ארמון וכסא מלכות יותר מעם ישראל, אולם הוא לא הבין, שלא בזה הענין, וזה באמת י"ל שהי' פגם כלשהו בדבר הנשיאים, שהם אמרו שיתנו מה שחסר, כי לא הענין לתת מה שחסר, וממ"נ אם באמת חסר הקב"ה לא דורש, וזהו קחו מאתכם תרומה, ומאת כל איש אשר ידבנו לבו תקחו את תרומתי, וכבר עמדו מדוע כתיב לשון קחו ויקחו ולא תנו, רק הענין לקחת מעצמו ולהקריב עבור הקב"ה, ואם הקב"ה ציוה עכשיו, לא מחכים לראות מה חסר ולתת אותו, כי לראות מה חסר זה בגדר של נתינה בשביל להרים ולהצליח בהקמת המשכן, וזה לא הי' הענין, וע"כ היו דברים שלא הי' אפשר לעשות כמו המנורה, ומשה עשה אשר הוא יכול, כי הקב"ה רצה להראות שהעיקר הוא שאתה תקריב מעצמך לרצון ד', ולא העיקר שתצליח להקים משכן, ובאמת כידוע שגם ההקמה לא צלחה בידי משה, עד שהקב"ה סיע בעדו, כי זה העיקר שהאדם יעשה ולא שהאדם יצליח לעשות, והעיקר הוא המסירות.

ודבר זה למדנו לא רק מעם ישראל רק גם מהחכמים, וגם ממושה רבינו. שלא הסכימו שיהי' עודף, ולכאורה מה רע שיתנו קצת יותר, ואפילו הרבה יותר. אולי שיכנו עוד אנף ועוד משרד וחדר קבלת קהל וכו' וכן על זה הדרך. אולם זה הענין שהעיקר הוא מה שהאדם מקריב עבור רצון ד', ולא להראות מה שהוא יכול להצליח, ולכן מצינו שאחד המרבה ואחד הממעיט ובלבד שיכוין לבו לשמים.

ומצינו במראות הצובאות אשר צבאו, ועי"ז זכו למי מוטה שיכול למהר אשה לבעלה. וכבר עמד בזה הגר"ש זצוק"ל עד כמה כוח האדם גדול שיכול לקחת מראות הצובאות ולהפוך אותם לדבר שמחולל נסים. וי"ל דזהו ע"י שנדבק בהקב"ה, אמנם התנאי הוא במה שעושה אך ורק למען רצון ד'. ועל זה בנוי שער יחוד המעשה לרבינו בעל החובות הלבבות, ודו"ק היטב.

"מתוך ההפיכה"

פרק נ"ח "חיים שלום לא שועה לאזהרות"

תקציר ענייני:

חיים שלום פינקלשטיין עובר טלטלה עזה בחייו, עקב אכזבותיו הרבות שנחל עשה טעות נוראה, הוא שועה לדברי מסיתים ומדיחים שמראים לו פנים, כתוצאה מכך הוא מדמיין שיש משהו בעולם ההפקר, הוא מתגייס לאצ"ל משם הוא מגיע לאחר הקמת המדינה לצה"ל, הוא מגלה כישורים מיוחדים והוא מטפס בסולם הקצונה, מפקדים בכירים לוטשים עליו עין, הם רואים בו תגלית שצריכים לקדם.

אך יש לכל אדם מצליח שונאים, הוא מקיץ עליו שונא שעד לרגע זה לא ידוע סיבות השנאה שלו, בנג'י הוא אדם סדיסט שמוכן להקריב מהונו כדי להרע לאחרים, כבר בילדותו כשהיה "חיידר קינד" (תלמיד בחדר) ניכרו בו כישרונותיו הברוכים להציק ולהרע לאחרים, הרבה שלו השקיע בו כוחות והון כדי להטותו לטובה, אך בינומימיקה פערקוביץ שלימים החליף את שמו ל"בנג'י פרי" לא שעה לכל מה שהשקיעו בו הוריו ומוריו הוא גדל עייר פרא והתמקצע בתחום הרוע מאד, עתה חיים שלום הקרבן שלו.

בעין סערה זו מקלע אפרים זלמן גיסו לשעבר שחרד לגורלו של חיים שלום ומנסה בכל דרך לעזור לו לצאת מהצבא, האם יצליח בתפקיד הקשה שנטל על עצמו לפקוח את עיניו המסונוחות של חיים שלום שיכול היה לצאת א'מייצטער עליו" כהגדרת חמיו לשעבר רב משה יוסף הויזמן, במקום זה הוא חצה להיות הרמטכ"ל

הבא של צה"ל, משם יש לו חלום להיות ראש ממשלה, הוא יודע שכדי להגיע לשם עליו להיות חילוני גמור, אך הקורבנות הללו אינם מפחידים אותו, החלומות שלו סוגרים את עיני השכל. איך יפקח אפרים זלמן את עיניו הסומות של גיסו לשעבר שאין בכל הבלי עוה"ז אפילו גרגר אחד מתענגות התורה.

פגישה מתוחה:

לפגישה השלישית הכין חיים שלום את הרכב שקיבל מהנהלת המחנה, היה זה רכב די חדיש שנע במהירות גם בכבישים שכמעט אינן סלולות. כשיצא מהמחנה פגש ליד השער את בנג'י, הפגישה הייתה פרונטלית ואי אפשר היה לחמוק ממבטו המגוחך של בנג'י שאמנם לא דיבר מילה אחת עם חיים שלום אבל נראה שהוא נעמד בכוונה כדי לרמוז לו:

"אני יודע על כל פגישה שלך מתי אתה יוצא ומתי אתה חוזר, אתה נמצא אצלי ביד ולא תוכל לחמוק ממני".

חיים שלום חש אך שערו נסמר מרוב פחד, מאיפה הוא יודע מתי הוא יוצא לנסיעה פרטית, מי מעדכן אותו על מערך הנסיעות שלו, הרי הוא גם יצא אתמול ושלשום מטעם הצבא, באותם פעמים איש לא עקב אחריו, רק עכשיו כשאכן יצא לנסיעה פרטית הוא בא לתת לו תזכורת חיים שלום אני עוקב אחרך. מניין הוא יודע את הכל האם יש לו מהלכים למעלה, ישנה חפרפרת שמוסרת לו את כל הלו"ז שלו?

הוא לא יכול לחזור לאחוריו, אסור להראות לבנג'י שפחד ממנו, הוא קצין מצטיין ויש לו גיבוי בסולם הבכיר של הקצונה מי הוא שינסה לאיים עליו? אבל הצורה המחוצפת והגלויה של בנג'י עוררה חלחלה בתוכו, הוא חש שזמנו הולך ואוחל אם לא יעשה מעשה שיוכיח לבנג'י שהוא לא יכול להתנכל לחיי האחרים.

כל הדרך לפגישה השלישית נסע חיים שלום בדרכים עקיפות הוא הסתכל מפעם לפעם אם יש לו עוקב שיושב על זנבו לאחור ששעה נסיעה מתוחה הגיע למפגש כולו מתוח וחסר סבלנות, כשראה את אפרים זלמן בקושי העלה חיוך, הוא בדק את האזור כמה פעמים, אם הוא נקי מעוקבים, להשתאותו הרבה של אפרים זלמן שלא היה רגיל לחיי מסתורין, חיים שלום רמז לו שהמצב כלל לא פשוט, הוא לא יכול לדבר שמא יש לו האזנה.

לאחר שסרק את כל האזור נרגע מעט, הוא חיפש ספסל נוח לשבת ולהמשיך בחשיפת העבר. הוא השתדל לדבר בקול נמוך מדי פעם קם וסרק את האזור, על פניו נראה המקום נקי מחורשי מזימות, אבל אי אפשר לדעת, בנג'י כבר הוכיח לו באותות ובמופתים שהוא יודע על כל צעד שהוא עושה, הוא מתאוה להרע לו בכל מחיר, יש במקום מספיק מקומות מחבוא שאחד מאנשי יכול לעמוד ולהקשיב.

אפרים זלמן הבין מפחדיו שבנג'י מרחרחר בכל המקומות שהם נמצאים, יש לו מישהו שניידע אותו על כל המפגשים מתי הם והיכן והוא פועל בהתאם לכך, אי אפשר לדעת כמה אנשים יש לחתוך הבלתי נלאה שעובדים עבורו, כנראה שהוא אינו מפסיק מלחרוש מזימות, לכן חייבים לשמור על חשאיות מלאה.

לפתע מצא חיים שלום מערה שהייתה מכוסה בעשבים הוא נכנס לפחד אולי זה מקום סתר בו מסתתרים אנשי בנג'י, אך הפחד היה לשוא, המערה הייתה נקיה לחלוטין, אפרים זלמן הציע שכדאי שהם ינהלו את השיחה במערה, כך לא יוכל איש להקשיב להם.

*

לאחר שנגרעו עצביו המתוחים, חזר חיים שלום לסיפור הישן, היה עליו להשלים את כל הפאזל, הוא גולל לאפרים זלמן בהרחבה, איך איציק שם לו למטרה לסיים את מערכת היחסים שלו עם אריאל אטיאס, כמעט שלא הייתה שיחה אחת שלא פסק מלהכפיש את אריאל כאילו זו מצוות היום, מיום ליום נעשו ההתבטאויות מפחידות ומכעיסות, הוא לא הסתיר את כוונתו, לעשות פירוד בין הדבקים.

"איציק לא הפסיק בניסיונות שלו לתקוע טריז בינינו, הוא היה חוזר "אש קודש" במערכה זו, הוא היה משוכנע שעליו להציל אותי מהידידות המסוכנת, כל אימת שהתאפשר לו טפס בזהירות מסרים שליליים כנגדו כדי שאתקור, אבל האוזניים שלי היו חרשות לחלוטין, לא הייתי מוכן לקבל על אריאל שמן לשון הרע, שוכח כלל חשוב בהלכות לשון הרע, שאפילו שאסור לקבל אבל מותר ואף מצוה לחוש, שמא חלילה יארע לי רע מחברות זו, האיסור בלשון הרע לקבל את הדברים כאמת גמורה כאילו ראיתי, אבל איציק לא מתייאש ממאמציו, הוא יודע [כלל מהגמ'] "חזקה על לשון הרע שמתקבלת על הלב".

באחת השיחות לאחר השיעור שלי איתנו ב"מחשבת ישראל" כשעמדתי לצאת מביתו לכיוון שער חסד, העלה לפתע את אריאל על המוקד, הוא שאל אותי כאילו בשאלה אנבית: אמור לי חיים שלום, האם אריאל שולט בתורת ברסלב? פניו היו רציניות מאד בשעה שהעלה את השאלה.

"מה? האם אחזי שומעות נכון? הצחקת אותי בשאלה הקנטרנית שמעידה שאתה רק מחפש על אריאל רעות, אדם שנטוע בברסלב שנים ובזכותו אני לומד כבר חודשים את תורת מוהר"ן מעוררים עליו שאלה מרושעות כזו?! צרחתי בחרון.

"אני שואל ברצינות, אמור לי בכנות עד כמה אריאל חבך יודע את תורת ברסלב, לא שאלתי על חבך השני, אני משוכנע שאם אתה יושב אצלו חודשים יש לו משהו באמתחתו, השאלה שלי מופנית כלפי אריאל, ענה על כך בכנות".

הסתכלתי שוב ושוב על פניו חיפשתי את זיק הצחוק בעיניו, אך פניו היו רציניות ביותר, לא ידעתי אם לצחוק או לבכות, האם עד כדי כך ירד איציק, מה יש לו שהוא כל כך חותר להפריד בינינו? כשראיתי שאני לא מצליח לחמוק, החלטתי שאני זורם איתו כדי לדעת מה כוונתו, אמרתי לו שנראה לי שיש לאריאל ידיעות רבות אבל הכל הוא יודע בצורה שטחית ביותר, הוא קורא הרבה חומר ומצלם את זה במוחו, אבל המעבד שלו אינו משובח על דרך ההמעטה, איש לא לימד אותו אך מנתחים חומר באזמל של מנתחים (כושר אנליטי).

לפתע פרץ איציק בצחוק דוחה מאד ופלט דברים בוטים, לא לפי ערכו: "חח ידעתי גם ידעתי, כדרכי שאיני טועה באף תחושה, אתה רואה שאני לא סתם ממציא המצאות, מהרגע הראשון חשדתי שהחבר שלך רק קורא טקסטים מתורת ברסלב כדי להראות לך שהוא בעניינים, אבל למעשה הוא בכלל לא בעניינים, הוא למד פעם משהו כדי שלא תחשו בו שאין לו שום שייכות עם ברסלב, אבל הוא שייך לקבוצה אחרת בכלל ואין לך אפילו חצי מושג מהי מטרתו.

זה שאתה רואה אותו לבוש כירושלמי ותיק עם כל הדקדוקים זה אומר משהו?! אתה לא בקיא בתורת המשחק, אם היית לומד על כך משהו היית מגלה שישנם שיודעים להתחפש בצורה מוצלחת מאד, עד שאין לאף אחד צל של חשד על הזהות [המזויפת] של השחקן, אם היית מבין בכך, היה עליך לנסות לבדוק את טיב התחפושת, האם משכת פעם את זקנו הארוך של אריאל הבנדיט? חח, אולי כדאי שתמשוך את זקנו הארוך ואת פאותיו בלימוד בפעם הבאה, אבל תעשה משיכה ארוכה מאד, תספור עד חמישים עד שתתפרה, יתכן שתגלה דברים מדהימים" סיים איציק כשהוא אוחז את בטנו מרוב צחוק.

"אני לא מבין לאן אתה חותר אדוני היקר, מלבד זה שאתה מכשיל אותי באיסור לשון הרע, עניתי לו חמוץ פנים, תראה לאן אתה מוביל אותי, אתה רוצה לרמוז לי שהוא מתחזה לברסלבר עם כל התלבושת הירושלמית...והוא לא אחד כזה!

איציק ביגלמייסטר חיכה לרגע הזה, הוא הסתער עלי עם המשפטים הבאים.

"הגיע העת שתשים קץ לתמימות שלך, מפעם לפעם אתה מדהים אותי עם זה, כמה שאתה נכשל ולא לומד להפיק לקחים, עשיתי בירור מקיף על המשפיע שלך הרב נחמן נתן הרשקוביץ, עליו אמרת שהוא משפיע גדול של תורת ברסלב, גליתי כמה דברים מעניינים, ראשית חיובית, הוא אכן "ברסלבר" במקור, אביו ר' יעקב שלום ז"ל היה חסיד ברסלב נלהב, לכן קרא את שם בכורו על שמות מיסדי ברסלב, הרבי הקדוש ר' נחמן מברסלב ז"ע ותלמידו ממשיך דרכו רבי נתן ז"ע, אבל צריכים לתייג אותו מחדש, כיום הוא רק "לשעבר" שנים שכבר אינו במחוז ההוא".

"אני לא מבין לאן אתה חותר" עניתי לו כשאני מבולבל לחלוטין מהמידע ההרסני שניחת עלי בפתאומיות.

"נתתי לך רמיזה קלילה כדי לחוש למה שאמרתי לך, אבל אני רוצה להביא לך את כל הפרטים שגיליתי על הרשקוביץ כי אני רוצה להיות "מוציא דיבה הוא כסיל" לפיך אני רוצה לומר לך רכילות גסה שגם לא תביא אותי למטרה כי אתה תתקומם עלי, אני רואה שאתה נמשך לשיעור שלו כמו מגנט, אין מן התבונה למנוע אותך ללמוד שם, כי אתה לא בשל לך, יתכן גם שכעת אתה מקבל ממנו ידיעות חשובות נחוצות, על כן תמשיך ללכת לשיעור, אבל עם עיניים בוחנות. אל תקבל את דבריו כתורה מסיני".

"ומה כל זה קשור לאוריאל אטיאס" אותו אתה מלכך בלי סוף, מה גילית עליו? אני רוצה פרטים עליו!" אני מגיב לאיציק בזעף, לא אהבתי את הרכילות הזולה שלו, לקחת ולעפר בעפר אדם שאינו מכיר, כעסתי אך הוא לוקח אדם תמים וחמים והופך אותו לאיזה מתחזה.

"אומר לך בכנות, עליו אישית אין לי מידע, רק רציתי לרמוז לך כי אותו רב נחמן נתן שלך אינו משוץ לברסלב כלל וכלל, אין לי מושג למה הוא מלמד אותך את תורת ברסלב, אבל לא נראה לי שזו המטרה שלו, לכן אני חושד גם באריאל אטיאס על כך אמרו חכמים: "לא לחינם הלך זוזיר אצל העורב לפי שהוא מינו" "אמור לי מי הוא חבך ואומר לך מי אתה"

עמדתי המום מהדברים המרושעים (לדעתי) הוא עוד לא נתן לי ראיה אחת שרוב נחמן נתן מתחזה וכבר כרך את אריאל עמו בכריכה אחת, ערבך ערבא צריך (הראיה הראשונה צריכה לראיה ואי אפשר לבסס עליה את ההמשך).

"אולי תדבר איתי דברים יותר ברורים, אחרת אבטל את דברך מכל וכל" עניתי בחציפות.

"לא ולא, דיברתי מספיק! מעדיף כעת רק לרמוז לך "לעמוד על המשמר" יודע אני עד כמה שסבלת בגלל שהלכת למקומות שלא מתאימים לשיטתך ובשביל זה "כמעט הגעת לשאול" בזה אני מכליל גם את עצמי, למעשה רק סבלת מזה שיצאת את המסגרת שלך, אם היית תמים הליכות כפי שגיסך נוהג, היית כבר מזמן אחד מהחזקים ביותר בירושלים הלמדנית.

הוא ממשיך בפאתוס:

אם היית שואל לדעתי והיית אחד שנשמע לאזהרותי, בלי להטיל דופי בהחלטות, הייתי אומר לך דבר שיכול יהיה להועיל לך בעתיד: להפסיק כבר עתה לבקר אצל אותו נחמן נתן הרשקוביץ ולא להתחבר לחברה שלו, הוא לא יוביל אותך לשום מקום טוב! ואם אתה רוצה ללמוד את תורת ברסלב אוכל למצוא לך יהודי צדיק שיודע את כל תורת ברסלב על כף היד והוא המקור האוטונטי של ברסלב, אבל היות ואני מכיר אותך כאחד שאף פעם לא מקבל דברים בלי להרהר אחריהם, לפיכך לא אערער על החלטתך, אבל כידיד וחבר אמת אני מתחנן לפניך, תיזהר על חייך ועל נפשך."

"אני מבין את דברך, אני לומד אצלו כבר שלושה חודשים תמימים ואין בינינו שום שיחה, חוץ מלימוד לעומק של תורת ברסלב, זו תורה מאד מעניינת ויש לי ממש עניין ללמוד אותה, היא לא פחות מפתיעה אותי מהחידושים שאתה מעביר לי מהחכם התימני".

"חלילה לי להפריע לך, אני יודע שאתה צמא ללמוד דברים חדשים, וזה מביא אותך רחוק בגלל שאיפותיך, אבל יש בך משהו מהנחפזות ודבר זה עלול לבוא בעוכריך בעתיד, לרוות את צימאונך, אני מציע לך אדם מן המקור של ברסלב ולא מתחזה".

מאד נפגעת מאד מהקטילה המוחלטת של איציק, לא הבנתי למה הוא שולל את האחרים שעלולים להביא אותי לכל מיני שינויים, אותי הוא אוהב כ"שטיא" שניתן לעבוד עליו בלי שירגיש, בשעה שהוא עצמו מטיף לכל מיני שינויים, האם לא ממנו שמעתי ביקורת קשה על השיטה של אנשי "ירושלים של מעלה" אנשי הישן שבחרים להסתגר בגטו ולא עורכים לעשות מעשים כדי לקרב את הגאולה, דבר שדורש לא אחת שיתוף פעולה עם אנשי המחותרות שאורחות חיייהם רחוקים ת"ק פרסאות מאורח החיים החרדיים.

לפיכך לא קיבלתי את הביקורת שלו ברצינות, אחזתי אותו ל"צר עין ואגואיסט" שאינו אוהב שיש גם לאחרים מה לחדש, הוא אחז את עצמו כ"אחד מגדולי המבנים שבדור" אם לא גדול המבנים, כמובן חוץ מהחכם התימני, אליו התבטל כעפרא דארעא.

המשכתי כמובן לבוא לשיעורים של אותו רב נחמן נתן הרשקוביץ בשקיקה, מונע מכוח ההתנגדות של איציק, שאצלי זה פעל באופן הפוך על הפוך, התמדתי לבוא כשאני הוא המוביל העיקרי, במהירות האור קלטתי את עיקרי דברי מהר"ן הבאתי לכל דבר מובאות מהש"ס והמדרשים ומכל המפרשים, אפילו מהקבלה [ממה שקלטתי] היה לי מה להוסיף.

במשך הזמן התהפכה הקערה, התחלתי להיות זה שמוסר את השיעור ואילו רב נחמן נתן היה רק מוסיף על דברי במקום שהדבר היה נצרך, אחרי כן הגיעו ימים שהוא שתק ורק אני הרצתי לכל בני החבורה, ניכר היה שעברתי אותו בכמה רמות.

מאותו יום הרקיעה גאוותי לשחקים, התחלתי להאמין שיש בי כוחות רוחניים מיוחדים במינם, בגיל כה צעיר אני יודע דברים שאפילו בני ארבעים וחמישים אינם יודעים, בעוד שכל חברי מסתפקים בלהבין את הגמ' והשיעורים שמסביב, הם לא ינסו לחקור ב"מחשבת ישראל" רבות, הם לא יודעים איזו חכמה כבירה נמצאת שם, את תורת המהר"ל בודדים ידעו בשל הקושי ללמוד את דבריו, מי מהם ניסה ללמוד את תורת הרמ"ק או דרך ה'?

מי מביניהם לומד את תורת מהר"ן לעומק, אולי אחד שניים, אבל אין ביניהם אפילו אחד שניסה להיכנס לתוך חקרי הקבלה ללמוד את הזוהר הקודש עם הסולם בעין רב, ואילו אני למדתי נגלה בבלי ירושלמי ונ"ב, וגם צללתי לעומק הזוהר.

הגיעו זמנים שהתחלתי לחשוב שאני יכול להתמודד מול איציק הקבליסט, למרות גאונותו המיוחדת הוא דיסלקטי שאינו יודע לאיית אפילו משפט אחד נכון, המידע הרב שצבר אינו מלמד אותו את הדבר הפשוט ביותר, איך לאיית משפטים פשוטים?! ואילו לי אין שום מחסומים במוח, כל דבר אני תופס במהירות האור, יצא לי לדבר עם עשרות ואולי מאות רבים, בכל מיני מישורים, ואיש לא יכול היה לי.

מאותו רגע הבנתי שאני מבין יותר טוב מאיציק, אולי באמת כבר אין לי צורך ללכת לחבורת הברסלבאים כי אין להם מה להוסיף לי, אבל האם לא צריכים גם לדאוג לזולת? מהיום אני זה שמרביץ את תורת ברסלב, אפילו לאילו ששולטים כל כך בתורה זו, אבל בשל כישורי המיוחדים תפסתי את התורה הזו לעומק, כיום לי יש מה לחדש להם ואילו הם הפכו לתלמידים.

מאותו רגע החלטתי שאני יותר חכם מאיציק, הוא פשוט אינו יודע להחביא את הקנאה העזה שלו בי, לפיכך הוא מנסה לקלקל לי את כל המסגרות הטובות שיצרתי בלעדיו, הוא לא יכול לסבול שיש לי עוד קשרים נוספים.

וכשמתגאים טועים אפילו בדברים פשוטים, העיניים מסתנוורות מהברק האישי שנקרא "אוטוסוגסטיה" אדם כזה לעולם לא יוכל לשפוט דברים בצורה נכונה ולכן לא ראיתי שאני הולך למהמורות מסוכנות בלי להבחין שהבור כרוי וממתין עלי.

לאחר הפגישה השלישית מרמז חיים שלום כי המצב עומד להשתנות.

"אפרים זלמן הגיעה העת להיפרד, אני חייב לדווח לך פרט חשוב, תדע שהמצב לא פשוט במחנה, בנג' סימן אותי חזק, הוא חותר לאיזה כיוון, מה שנראה לי שהוא רוצה לקטוע את הקריירה הצבאית שלי, קיבלתי רמיזה מאיזה קצין חשוב שיש משהו שדואג להתסיס נגדי.

